

Samvirke

NR. 15, 1967, 1. SEPTEMBER

Med Hanstholm havns færdiggørelse afløser teknikken de sidste rester af det romantiske kystfiskeri, som i århundreder har været drevet langs Jyllands vestkyst. Den nye havn ses herover i luftfoto, og i en farvefoto-illustreret artikel inde i bladet skildres det hændende kystfiskeri og den nye udvikling af fiskeri og havneforhold.

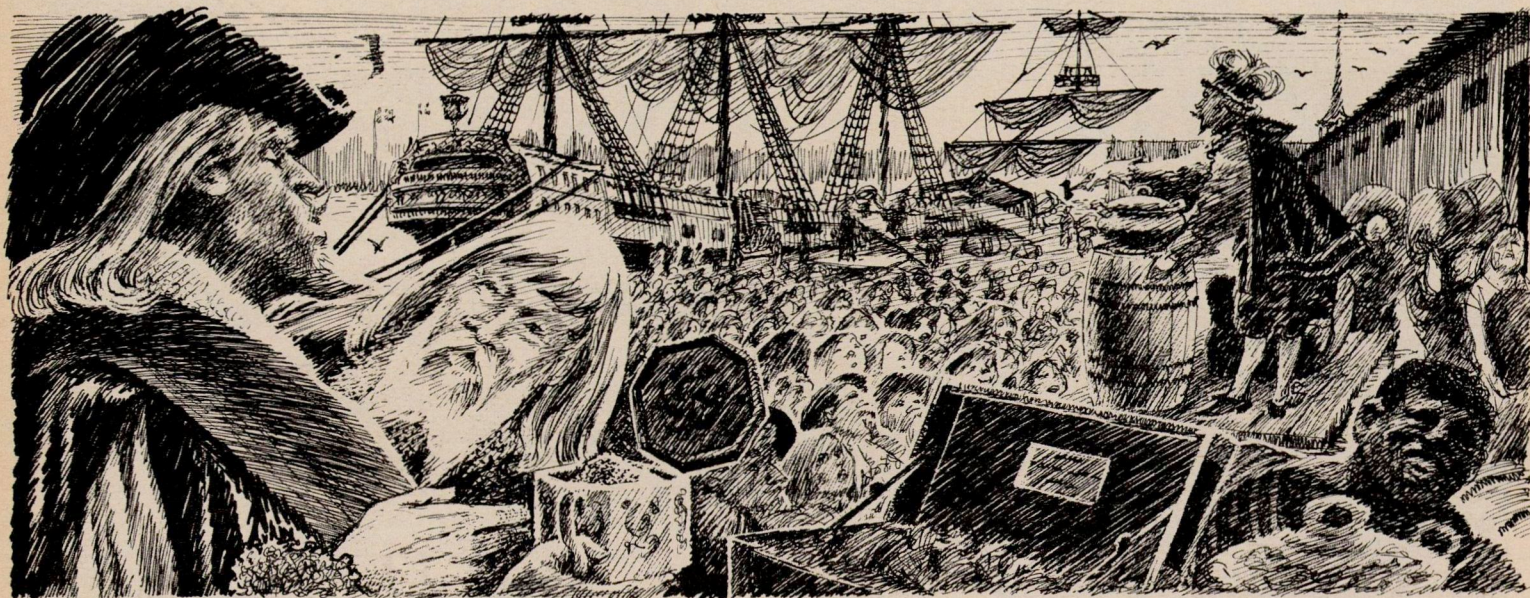

STORM PÅ CHRISTIANSHAVNS VOLDE. Dette „slagmaleri“ efter en samtidig skitse viser en af de utallige dansk-svenske krigssituationer, denne gang i 1658. Fra Christianshavns volde hældte borgerbevæbningen tjære og kogende vand ned over de angribende svenskere. Og stormen blev afværget.

EN REN BY? Nej, tværtimod frembød København ved Christian V's tronbestigelse i 1670 et „højt utiltalende, uhumsk udseende“. På varme dage var stanken ulidelig, og når det regnede, forvandlede gaderne til et knæhøjt ælte. Ledet af Ole Romer søgte man i 1680'erne at rense byen, og folk, der forbrød sig mod forordningen, sattes i gabestok, fik „den spanske kappe“ på eller stod i „halsjern“ på Amagertorv.

MEN HANDELEN BLOMSTREDE. Trods krige, snavs og anden ulykke blomstrede handelen. Fra vore tropekolonier kom skibene hjem til hovedstaden, lastet til randen med alverdens rigdomme. „Jeg søger kun mine Undersaatters Lykke,“ skrev Christian VI i 1730, „thi gaar det dem vel, gaar det ogsaa mig vel, og det sker, naar Kommerce og Manufaktur blomstrer.“ Meget af omsætningen fandt sted ved auktion. Varerne beses i forgrunden.

*****
KØBENHAVN
800 år
 *****

Enevælde- udvikling og tilbageslag

DER ER ved at ske noget i Danmarks hovedstad. Ja, faktisk sker så meget, at man ikke kan nå at registrere blot en rimelig del af det, som senere bliver brudstykker af landets historie. Efter Christian IV's død i 1652 strides „Svogerpartiet“ med Corfitz Ulfeldt i spidsen med de nye mænd i Rigsrådet, stridigheder, som fører nye tragedier med sig. Og krigen, denne evige pestilens, lurar stadig. I 1656 øjner Frederik III og hans rådgivere en chance for at ramme den svenske arvefjende. Rusland og Nederlandene puster til ilden, men svigter, og påny tromler krigen ind over København, som trods „Jeg vil dø i min rede“-sejren i 1658 dog tilsidst må bøje sig for overmagten. Niels Juel og Tordenskjold fører vældige slag til søs, og københavnernes dukker sig under kuglernes piben. Enevælde er ikke lutter lagkage.

Griffenfeldt stiger og falder, Ludvig Holberg og Ole Rømer hører denne epoke til. I 1683 indføres Christian V's „Danske Lov“, det første samlede lovkompleks for hele riget. I 1722 åbnes det første danske teater, „Grønnegadeteatret“, i København med Molière's „Den Gæstgiver“ på programmet, og få dage senere er der Holberg-premiere på „Den politiske Kandestøber“. I 1728 lægger en storbrand næsten halvdelen af byen i ruiner, omkring 1700 huse nedbrændt, og 4000 familier bliver hjemløse. I modsætning til de ulyksalige krige betragtes denne tragedie som en „Guds dom“, og Frederik IV indfører derfor tvungen kirkegang til opbyggelse af syndige sjæle. 1747 bringes i flyvebladene de første annoncer med tilbud fra omegnens bønder om sommerferieværelser til københavnernes, og i 1749 begynder Frederik V opførelsen af Marmorkirken, som dog først fuldstændtes 145 år senere (og i anden form end oprindeligt tænkt). På godt og ondt er epoken 1650-1750 vel nok begyndelsen til storbyen København, vinduerne åbnes ud imod verden, først på klem, så helt, og den friske luft gør godt på alle måder.

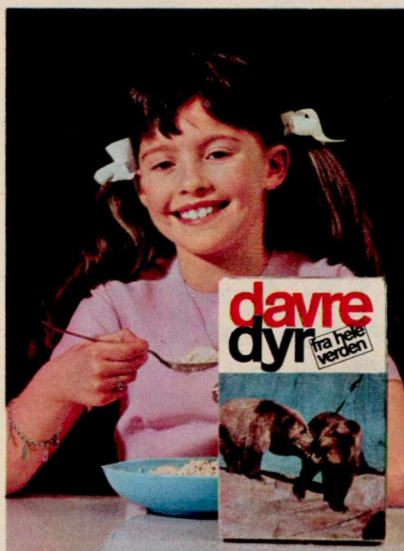
lol.

NU masser af nye
davre
dyr fra hele
 verden

Dr. Lieberkind
 møder
 Davre-dyrene
 i ZOO...

start dagen med davre

(og få alle de nye flotte dyrebilleder!)

Alle kan li' de dejlige nødderistede Davre-gryn – de gi'r dagen en sund start, og børnene nye spændende Davre-dyr ...

Ja, køb Davre-gryn, så Deres børn også kan være med til at samle på den nye flotte dyre-serie – nu med mange nye dyrebilleder – bag på pakkerne. Og husk, den nye dejlige samle-bog nr. 2, i hvilken Dr. Lieberkind fortsætter med at fortælle om alle seriens spændende dyr fra hele verden – den fås ligeledes i Brugsen og koster kun 1 krone!

NU
 ny dyre-samlebog
Nr.2

BRUGSEN

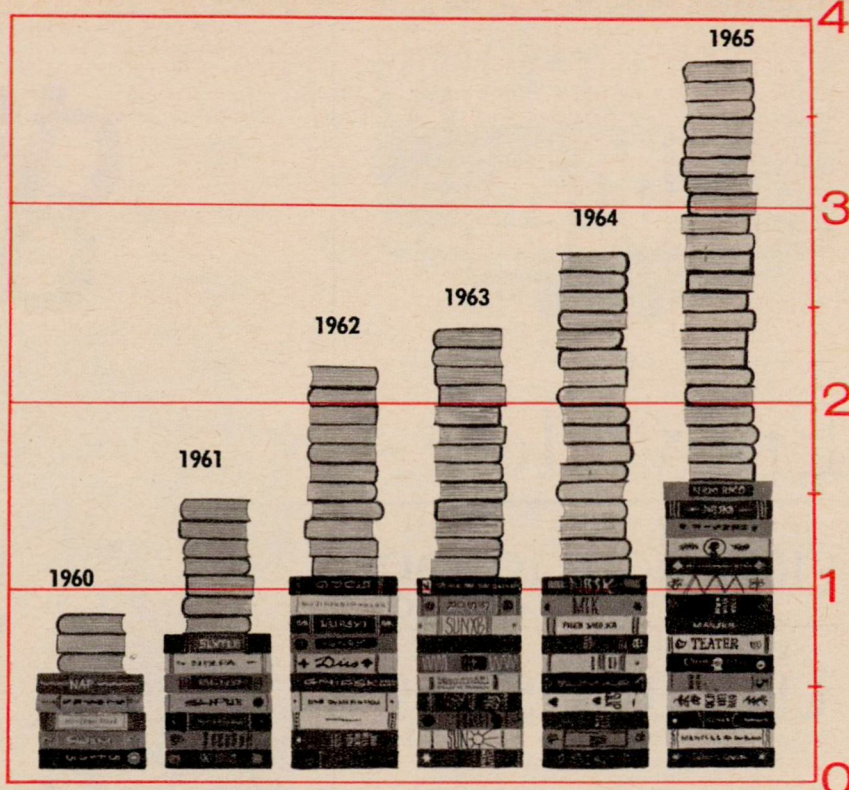
BILLIG-BOGEN

bliver ikke bogen for masserne

De store oplag har ikke medført en tilsvarende stigning i antallet af nye boglæsere. Alligevel får billigbogen større og større betydning som kulturfaktor.

TILHÆNGERE af de gode, gammeldags bøger skal slet ikke være så bange for billigbøgerne, som de er. Den rigtige bog lader sig simpelt hen ikke slå ud, det indrømmer selv billigbogens varmeste forkæmpere. Den kan nemlig set fra et udgiversynspunkt kun klare sig

økonomisk inden for bestemte begrænsede områder, og den er i det hele taget ikke nogen guldgrube. Noget andet er, at billigbogen på de felter, hvor den slår igennem, får en stedse stigende betydning som kulturfaktor. En af de mænd, som ved mest om den

I en række lande har billigbogsmarkedet i de senere år været præget af overproduktion. Den grafiske fremstilling herover er baseret på salgs- og produktionstallene i Sverige gennem en femårsperiode. Søjlerne højde angiver antallet af trykte billigbøger i hvert af disse år. Den nederste del af hver søjle viser, hvor mange, der ikke blev solgt, den øverste del viser altså salget.

Man køber ATLAS i Brugsen

SE FORSKELLEN - ATLAS ER BEDRE!

sag, er den svenske billigbogspioner Per I. Gedin, som for ti år siden lancerede billigbøgerne, eller som man foretrækker at kalde dem på den anden side af Sundet: pocketbøgerne, i Sverige. Han har gennemanalyseret hele problemet og gjort resultaterne op i en billigbog om *Den nya boken*.

Endnu er udviklingen på det vesteuropæiske bogmarked i sin første udviklingsfase. For femten år siden lå USA kun på syvendeplassen, hvad angik antallet af årligt udgivne bogtitler. I dag ligger Amerika på førstepladsen med ca. 29.000 nye titler pr. år, og af disse er hver tredje en pocketbog.

Mere faglitteratur, mindre skønlitteratur som billigbøger

Disse tal kunne nok støtte ens bange anelser, men vi skal ikke være bange, forsikrer Per Gedin, for økonomisk set vil billigbogen aldrig komme til at dominere bogmarkedet. Dens andel i omsætningen andrager i USA og Storbritannien kun ca. 8 pct., og udviklingen går tydeligt i retning af flere kvalitetspocketbøger og færre massemarkedsudgaver af skønlitteratur. Billigbogens fremtid ligger inden for uddannelsen, hvor den anvendes i stigende grad. Antallet af skønlitterære billigbogstitler daler næsten alle steder. I virkeligheden er det kun en forsvindende del af vore landes befolkninger, der kan betegnes som egentlige boglæsere, og man har erkendt, at de store udgivelser ikke er blevet modsvaret af en tilsvarende tilgang i antallet af nye læsere. Billigbogen er paradoksalt nok ikke blevet en bog for masserne.

Jamen hvad nu, om man udgav alt som billigbøger. Så blev oplagene jo større, og

så måtte det da kunne svare sig og give fremgang for helheden. Nej, så let er det ikke. I virkeligheden er det nemlig kun populærvidenskab og genoptryk af skønlitteratur, der egner sig for „Den nye bog“, i det mindste inden for så små sprogområder som de nordiske, hvor salgsmulighederne er begrænsede.

Dertil kommer, at der findes flere arter af bøger, som slet ikke egner sig for den ny form – det gælder eksperimental-litteratur, der kun kommer i meget små oplag, og det gælder forskellige opslagsbøger og håndbøger, som af hensyn til illustrationsmaterialet kræver større formater og andet udstyr end pocket-bogens.

Endnu er billigbogens andel i bogmarkedet slet ikke så stor, som man almindeligvis forestiller sig. I USA andrager den som nævnt ganske vist (målt efter titler) omkring en trediedel, men i Sverige og Tyskland er den omsætningsmæssigt helt nede på 7 pct. For Danmarks vedkommende foreligger der ingen præcise opgørelser, men i 1960 anslog man billigbogens andel i den samlede bogomsætning til mellem fire og fem procent, og i dag skal den nok ligge et par procent højere.

Populærvidenskab som internationalt industriprodukt

Fremgang har der altså været, og den vil fortsætte, men den har sine rammer. Billigbogen (og i hele denne forbindelse ses der bort fra western-, detektiv- og feuilleton- eller kiosklitteraturen) adskiller sig nemlig ikke blot i udstyr og format fra den klassiske bog, men den fremføres i langt højere grad som et internationalt industriprodukt, idet den ofte fremtræder i næsten identisk udformning over hele kloden. På talrige områder inden for videnskab, teknik og filosofi m. v. har den

som populærvidenskabelig litteratur af høj kvalitet gjort et stort kundskabsmateriale tilgængeligt for en meget stor offentlighed, og man bør ikke glemme, at det især er de unge mellem 18 og 25 år, der køber billigbøger – altså også en del af dem, der i fremtiden skal være med til at udforme den offentlige mening.

Derfor har billigbogen en meget stor betydning både som social og kulturel faktor, og det er på dette område, man i det lange løb skal vie den sin interesse. Nogen trussel mod den almindelige bog kan den næppe nogen sinde blive, men som inspirator, oplyser og påvirker af kommende generationer kan den få enorm indflydelse, og hele denne side af sagen synes der indtil nu at have været ofret ringe opmærksomhed på. Her var noget for sociologerne at tage fat på, vel nok også for pressens bog-anmeldere, som endnu i den grad hænger ved den klassiske bog, at de øjensynlig hellere gør den end billigbogen til genstand for vurderende omtale.

Billigbogen i det hele taget er nok et studium værd. Vi tror alle, at vi kender den, men hvad er vel egentlig en billigbog, og hvorfra stammer begrebet? Den svenske analytiker stiller ret strenge definitionskrav, idet han fordrer bestemte formater og omslag, forlanger lave og ensartede priser, men indholdsmæssig høj kvalitet samt kræver, at der er tale om serieudgivelser i relativt høje oplag og et salgsapparat i det væsentlige indrettet på selvbetjening. Af samme grund udelader han i omtalen af de danske forhold serier som Fremads Folkebibliotek.

Det var imidlertid netop med en sådan serie, at billigbogen fik sit indtog i Danmark, og det skete så tidligt som i 1887, da *Jul. Gjellerup* startede *Dansk Folkebibliotek*, men

det virkelige gennembrud kom først i 1959 med *Gyldendals Tranebøger*. Internationalt set var det pingvinen, der begyndte, nemlig *Penguin Books* i England, der i 1935 lancerede sin berømte serie med Pingvinen Gertrud som gennemgående varemærke og en begyndelsespris, svarende til en pakke cigaretter. Næste skridt på billigbogens internationale vej blev taget af Pocket Books Inc. i USA i 1939, og i 1950 indførte som det første af en række forlag Rowohlt billigbogen på det tyske marked.

Billigbogen er med andre ord et barn af vor tid – et bemærkelsesværdigt barn.

HVAD ER EN BILLIGBOG?

Det er ikke blot prisen, der er det karakteristiske for pocketbøgerne eller billigbøgerne. Det, som præger branchen internationalt set, er:

- * bestemte formater og omslag
- * lave og ensartede priser
- * serieudgivelser i relativt høje oplag
- * et salgsapparat i det væsentlige indrettet på selvbetjening.

Den gruppe af billigbøger, artiklen drejer sig om, er desuden kun bøger af en vis indholdsmæssig kvalitet.

Jeg er i mit es... Jeg ryger TRUMF

-fås i 5, 10 og 50 stk. **Kun 55 øre pr. stk.**

356B

INTERNATIONAL ANDELS-PROTEST MOD GRÆSK OVERGREB

TIL MANGE andre anti-demokratiske foranstaltninger har den græske militær-regering nu også føjet et overordentlig groft overgreb mod den græske andelsbevægelse. Regeringen har med et pennestrog afsat den valgte ledelse i en række andelsorganisationer og vil erstatte de pågældende med personer, som udpeges rent diktatorisk af myndighederne.

Efterretningen herom har fremkaldt en skarp protest fra andelsbevægelsens verdensorganisation, ICA. Som talsmand for 220-30 millioner medlemmer i 60 lande har ICA's øverste ledelse sendt den græske premierminister, *Konstantin Skollias*, et brev, hvori man fastslår, at hans regerings indgreb har en *ulykkelig lighed med lignende dekretter, som ødelagde andelsforeningernes frie og frivillige*

karakter i visse europæiske lande forud for 1939.

Denne sammenligning med mellemkrigstidens nazistiske og fascistiske regimer er foranlediget af *lov nr. 31*, der handler om det græske landbrugs andelsorganisationer. Specielt nævnes *Den panhelleniske sammenslutning af landbrugs-andelsselskaber*, som er medlem af ICA. Visse formuleringer tyder på, at bestemmelserne også agtes anvendt overfor andre andelsforeninger, f. eks. de græske brugsforeninger.

Loven (som naturligvis ikke er en vedtaget lov i dansk forstand, men et rent regeringsdiktat), går kort fortalt ud på følgende:

① såvel den valgte bestyrelse som direktorerne og de juridiske rådgivere indenfor en

række centrale andelsorganisationer afsættes uden varsel. Deres valgperiode betragtes som udløbet og eventuelle kontrakter som ophævet uden videre.

② posterne vil derefter blive besat med personer, som udpeges enten af landbrugsministeriet eller af lokale regeringsembetsmænd.

③ landbrugsministeren bemyndiges samtidig til administrativt at beordre en tilsvarende udrensning gennemført inden for de lokale andelsforeninger.

④ de, der ikke retter sig efter dette magtbud, trues med straf. Dens strenghed angives ikke i loven, men efter det kendskab, man har til den nutidige græske straffe„ret“, er der næppe grund til at vente mildhed.

Et system, hvorefter en forenings bestyrelse og forretningsmæssige ledelse udpeges af en diktatorisk regering og påtvinges medlemmerne under trussel om fængsel, koncentrationslejr eller andre straffeforanstaltninger, er naturligvis ganske uforeneligt med det foreningsdemokrati, som er noget grundlæggende indenfor hele andelsbevægelsen. Lov nr. 31 vil, som ICA-henvendelsen fastslår, gøre de hidtidige græske andelsforeninger til rene instrumenter for ministeren og de lokale myndigheder og således ødelægge organisationernes demokratiske karakter.

ICA blev underrettet om dette overgreb af en græsk andelsmand, som tilføjede, at han af frygt for konsekvenserne ikke turde røbe sit navn. Den græske ambassade i London har været meget uvillig til at udlevere lovens officielle tekst, men ad omveje er det lykkedes at fremskaffe de afsnit, som er refereret ovenfor.

I det internationale andelsforbunds ledelse var der fuld enstemmighed om at stemple loven som et reaktionært tilbageslag, at protestere på det skarpeste og at opfordre den græske regering til snarest at ophæve loven.

Henvendelsen til den græske premiermini-

Moderne teater som andelsforetagende på Als

Første nye danske teaterbygning i de sidste tyve år

I NORDBORG på Als har man taget et nyt enestående kulturcenter i brug. Det hedder *Nørherredhus* og rummer både teater og hotel. Teatret har 500 pladser og har alt, hvad man kan forlange af et helt moderne teater, selv Det kgl. Teaters allerstørste forestillinger kan man klare. Denne teaterbygning er faktisk den *eneste* teaterbygning, der er opført i Danmark i de sidste tyve år.

Det gamle teater og forsamlingshus „Nør-

herredhus“ brændte i april 1961 og straks opstod tanken at skabe et nyt og helt moderne kulturcenter. Afdøde fabrikant *Mads Clausen*, Danfoss, var den drivende kraft i arbejdet og han skænkede 2,8 millioner kr. til det nye byggeri, men hele befolkningen var med og sluttede ivrigt op om tanken. Der sættes en andelstegning i gang, hvorefter man kunne tegne andele à 100 kr. pr. stk. I virkeligheden drejede det sig om gaver, idet andelen er uforrentede, men det betyder dog, at teatret er den lokale befolknings, idet det er andelshaverne, som vælger bestyrelsen –

ganske som i en brugsforening. På denne måde er der indkommet ca. 150.000 kr. I alt har det nye center kostet 4,8 millioner kr. Med Mads Clausens gave, det indsamlede beløb, brandassurance på den gamle bygning på 800.000 kr., kommunernes gave på 150.000 kr. kom man op på ca. 3,9 millioner kr., hvorefter man har skabt lån for det resterende beløb.

Boligministeriet kunne ikke godtage en opførelse på den gamle grund, hvorfor man har mageskiftet med Nordborg by om en grund lige uden for byen, hvor centret er opført i 3 fløje med teatret ud mod vejen, i mellembygningen køkken m. v. og i fløjen bagtil hotel med 20 værelser.

Der har altid i landsdelen været en levende teaterinteresse, hvilket jo også har givet sig kontant udslag i den gode andelstegning. Flere af egnens foreninger, bl. a. „Concordia“, der startedes som en dansk kulturforening under den tyske tid, har arrangeret mange teaterforestillinger i det

ster minder om, at både verdens-andelsorganisationen selv og tilsluttede andelsorganisationer i en række lande har ydet udstrakt bistand ved udviklingen af den græske andelsbevægelse, ligesom brugsforeninger i adskillige lande er væsentlige aftagere af græske produkter.

For at understrege protestens alvor er en kopi af ICA's henvendelse sendt til FN's generalsekretær U Thant med anmodning

om, at den viderebringes til de FN-instanser, som har mulighed for at yde bistand i arbejdet på at genvinde den græske andelsbevægelses demokratiske rettigheder.

Endvidere er kopier sendt til ICA's medlemsorganisationer verden over bl. a. også FDB og Andelsudvalget med anmodning om at støtte protesten, så det bliver understreget ekstra stærkt over for de græske generaler, at det er en verdensbevægelse, der står bag de græske andelsorganisationer i denne sag.

kritik af reklamen som „den skjulte frister“ er fremkommet på den anden side Atlanten, hvor man først – og med størst konsekvent – har udviklet teorierne om at udnytte psykologernes viden om menneskets underbevidsthed i reklamens og storindustriens tjeneste. Hvordan kan vi bekæmpe denne fare? Inden for brugsforeningsbevægelsen betragter vi reklamen som en moderne form for vareoplysning med den opgave at sælge brugsens varer og har på grundlag af denne opfattelse opbygget en omfattende selvstændig reklamevirksomhed, der aldrig vil kunne blive tilgængelig for fremmede kapitalinteresser.

For delene ved internationalt reklamesamarbejde opnås gennem faste forbindelser med kooperative reklamebureauer i andre lande, og de varer, der fremmes gennem brugsforeningsreklamen, vil altid indebære faktiske fordele samtidig med, at man naturligvis må benytte sig af moderne midler til at fange forbrugernes opmærksomhed.

I den skærpede kamp om forbrugernes bevidsthed, som reklamebranchen nu lægger op til, vil der mere end nogensinde være brug for en uafhængig reklameindsats fra brugsens side for at påvise fordelene ved køb i forbrugernes egne butikker.

Men forbrugerne må også selv lære sig at se med et kritisk blik på den strøm af reklamebudskaber, der forelægges dem hver eneste dag. Selvom vi kender folk, der har fået stor succes i livet uden at bruge en eneste af de opreklamerede sæber og hårcræmer, lader vi os alligevel påvirke af gentagelsens kraft i annoncer, skilte og reklamefilm.

Hvorfor holder forbrugerjournalisterne sig til at annoncere varer, mens de næsten aldrig anmelder reklamekampagner? En systematisk indsats på denne front vil i høj grad lette forbrugernes vurdering af reklamebureauernes anstrengelser og vil være højaktuel netop nu, hvor de ændrede ejerforhold i branchen måske varsler nyere og mere pågående metoder.

NYT KRUDT I REKLAMENS KANONER

Den danske reklameverden beherskes i stigende grad af udenlandske kapitalinteresser, især amerikanske. Efter de seneste opkøb anslås det, at 20-25 procent af reklamebureauernes omsætning falder på filialer af udenlandske bureauer. Og de udenlandsk dominerede reklamebureauer har endda mulighed for at gøre sig endnu stærkere gældende fremover, fordi de har kapital til at give den kredit, der er nødvendig i branchen, og fordi de har råd til at købe de dygtigste talenter. Vi må med andre ord se i øjnene, at påvirkningen af den danske befolknings forbrugsvaner mere og mere vil blive styret fra hovedkontorer uden for landets grænser.

For det første betyder det, at de store udenlandske mærkevarefabrikanter rykker frem på bekostning af danske konkurrenter. Overtages et dansk bureau af amerikanske inter-

esser, kan det f. eks. medføre, at hjemlige annoncører tvinges ud og må se sig om efter et andet – og måske dårligere bureau. Årsagen hertil er mange internationale annoncørers krav om, at deres reklamebureau ikke må påtage sig reklamering for konkurrerende produkter.

Vi har ikke noget imod, at forbruget skifter fra et dansk til et udenlandsk mærke, hvis sidstnævnte kvalitet er bedst i forhold til prisen, men betragter det som et minus, hvis forbrugerne blot som følge af reklamepåvirkningen lader sig forføre til at gå over til dyrere „prestigeprodukter“ uden at få noget reelt for pengene.

Den anden fare, der kan true i forbindelse med amerikanernes indtog i den hjemlige reklameverden, er øget brug af reklame, der appellerer til følelserne i stedet for fornuf-ten. Det er ikke tilfældigt, at den skarpeste

gamle forsamlingshus. Denne forening og de eksisterende landsteaterorganisationer (først og fremmest Det danske Teater) vil være med til at udnytte de rige muligheder for et frodigt teaterliv, der nu er til stede i Nordborg. Teatret bliver landets mest moderne og et af de største. Den store scene, der har kostet omkring en million kroner, vil være i stand til at opfylde selv de strengeste krav om apparatur. Det kgl. Teaters eksperter har været rådgivende ved indretnin-gen.

Den gode økonomiske baggrund for byggeriet har betydet, at man har kunnet bygge helt uden statsstøtte. Dog har Statens Kunstfond lovet at deltage i den kunstneriske udsmykning, idet fonden har givet tilsagn om at ville betale to trediedele af udgifterne til scenetæppet, som man vil anmode en kendt dansk kunstner om at tegne.

Ved indvielsen, som fandt sted sidst i august, holdt kulturminister Bodil Koch fest-talen.

Teater- og hotelbygningen „Nørherredhus“ på Als med tilskuerrummet til venstre, scenehuset og garderobe i midten, hotelfløjen til højre. Da billedet blev taget, var den om-givende have endnu ikke anlagt.

Kun teenagerne med deres popidoler er et publikum at bygge på herhjemme. Ellers er vort land forlystelsesmæssigt dårligt for kunstnere, navnlig i den mere seriøse genre. Verdenskunstnere optræder for næsten tomme sale, og de nye, store navne har vi ingen mulighed for at få hertil, fordi danskerne er frygteligt konservative, når det gælder sangere, musikere og andre solister.

IMPRESSARIO – der er internationalt sving over det ord. Man ser for sig en mand med stort skrivebord, mange telefoner og verdenskunstnere i kø ude i forkontoret. Impressario – det er manden, som selv verdenskunstnere er prisgivet, og som de små tigger om nåde hos.

Sådan kan det være. I de store lande er kunstnerne vitterligt helt i impressariernes vold. Med den rigtige kommer man vidt og kan tjene de store formuer. Finder man ham ikke, kommer man ingen vegne. Trist? Dertil er kun at sige, at den sande kunstner, det store talent, finder impressariene selv frem til. De er folk med talentspejderøjne og sans for, hvad der er penge i.

Impressario – det er flere ting. En impressario er en mand eller en kvinde, der

ordner en koncert eller en tournée, et engagement eller flere, får sine 10 pct. af bruttoindtægten og forsvinder ud af billedet igen.

Han kan desuden optræde som koncertarrangør, tro på en kunstner og gå ind for ham eller hende i en sådan grad, at han selv løber den økonomiske risiko. Kunstneren får sine procenter, resten tager impressarien, og enhver kan heraf se, at det er som koncertarrangør, at de store penge kan tjenes – og tabes.

Handler som kunstnerens bedste ven – mod 25–30 pct.

Endelig kan impressarien være *personal manager* – enten alene eller i forbindelse med en af de to ovenfor nævnte former for impressario-virksomhed – og handle som kunstnerens bedste ven, vælge hans programmer, sørge for hans rejser og hoteller, arrangere pressemødtager, udsende billeder og artikler til bladene, kort sagt tage sig af alt – undtagen lige netop den kunstneriske præstation på tribunen – sende kunstneren verden rundt som en anden frimærkepakke og tage sine procenter af indtægterne alt efter, hvad parterne aftaler. 25–30 pct. er almindeligst.

Der er ingen regler for, hvad der foretrækkes. Ikke to kunstner-impressario-forhold behøver at være ens. Det største danske firma i branchens seriøse afdeling, *Wilhelm Hansen*, Musikforlag, vil helst optræde som koncertarrangør, når det gælder verdenskunstnerne – knald eller fald hver gang – mens man snarere er *personal manager* og impressario, når det gælder de mindre kendte, f. eks. når en aldeles ukendt amerikansk pianist kommer hertil som led i en Europa-turné for at få bladanmeldelser med hjem – helst gode – eller når en ung dansker skal debutere.

I begge tilfælde ved man, at der ikke sælges 20 billetter, så det aldrig kan blive nogen forretning. Derfor må frk. Petersen for at debutere i Odd Fellow Palæets mindre sal erlægge ca. 3000 kr., og skal være glad, såfremt der kommer 1000 kr. ind. At leje et koncertflygel koster 610 kr. pr. aften, leje af salen ca. 1000 kr., trykning af programmer, annoncering, presse-materiale og honorar til arrangøren (500 kr.) tager resten af udgifterne. Der er adskillige, som må afbetale i lange tider, men hvad gør man ikke for at få et navn, blive beskæftiget, komme op på de høje honorarer, blive kendt ud over landets grænser? Enhver begyndelse er dyr.

Wilhelm Hansen og *Gösta Schwarck* ligger for tiden i spidsen hvad den seriøse kunst angår, og de har det ikke let. Fruerne *Hanne* og *Lone Wilhelm Hansen* og deres højrehånd frk. *Birthe Halger* må ustandselig være på udkik efter nye kunstnere, *Gösta Schwarck* deler sin tid mellem kunsten og de mere profitable massageruller (hvis opreklamerer han også sætter i scene) og sender bl. a. sine favoritter „Wiener Sängerknaben“ landet rundt, selv om de kan koste ham penge. Hvad han tjener på rullerne, ruller på kunsten. Ustandselig på vagt: Man følger med i fagpressen, man lytter til pla-

VI ER ET -MENER TRIBUNE- KUNSTENS GROSSISTER

der, man har sine faste forbindelser i mange lande, udveksler oplysninger, og man rejser selv ud.

*35.000 kr. for halvanden time
og alle udgifter betalt*

For nylig skyndte frk. Halger sig til Wien, hvor hun havde set, at den rumænske basbaryton *Nicolai Giaurow* skulle synge. Kender De ikke navnet? Jamen han er verdensberømt og har været det i mindst fem år, efterspurgt fra alle kontinenter.

– Vi ville gerne have Dem til at optræde i København, sagde hun til storheden.

– Min pris er 5000 dollars for en koncert, svarede han. Og alle udgifter betalt, for det er det mindste, jeg er vant til at få.

35.000 kr. for halvanden times optræden er vore forhold ikke store nok til at kunne tage, navnlig fordi man ikke kan fylde salen, når en ny kunstner står på tribunen. Danskerne er frygtelig konservative og bange for det nye. Og da verdenssangeren ikke drømmer om at slå af på sine krav, og forlaget ikke bryder sig om et smæld på måske 30–40.000 kr., så er han ukendt her i landet bortset fra de få, der har hørt ham på plade.

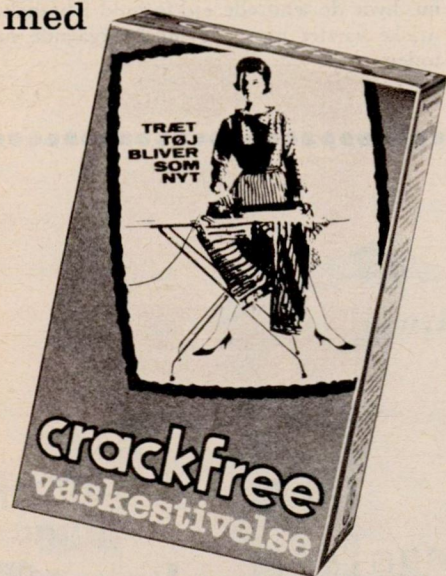
Og sådan er der mange verdensberømt-heder ude omkring, der kun ikke er berømte

TRÆT TØJ BLI'R SOM NYT

og strygingen går som en leg

med

crackfree

vaskestivelse

TRIST FOLKEFÆRD

Gösta Schwarck er omgivet af billeder, relief og plakater.

efter at komme til Danmark, og impresarierne må være meget, meget forsigtige. Vi er underforsynet med god musik.

Andre love, når det gælder ungdom

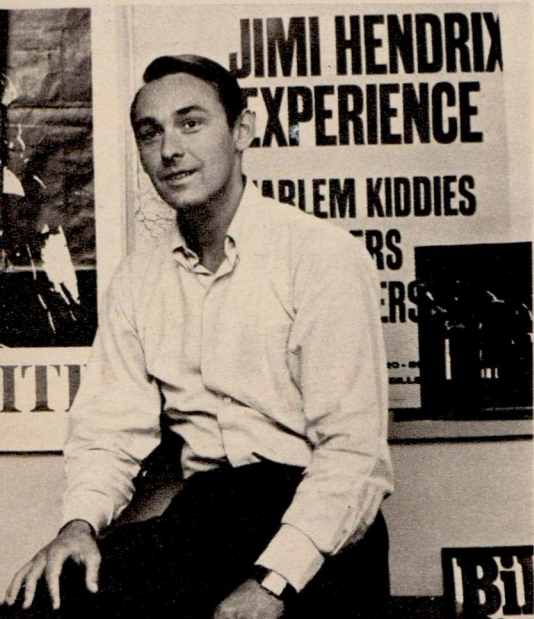
Men så er der popbranchen. I de senere år har vi været oversvømmet af poporkestre, popsangere, jazzmusikere, folkesangere, shows og hvad det alt hedder. Her har man ikke sporet tilbageholdenhed, for når det gælder ungdom, gælder der andre love. Ungdommen har pengene og begejstringen, den har også den internationale orientering, som ivrig aflytning af inden- og udenlandske radiostationer, afspilning af grammofonplader, mange biografbesøg og læsning af internationale blade giver. En bestsellerplade i England kan 14

i et valutasvagt og musikforbeholdent land som Danmark. Men nu forsøger man, om Tivoli næste sommer vil risikere de mange penge. Orkestret og salen har man jo, og haven forlanger intet overskud. Gør sangeren lykke, kan koncertarrangør Wilhelm Hansen måske komme til bagefter. Eller man forsøger at placere ham i radio eller TV, gør ham kendt ad ætervejen og overtager senere den økonomiske risiko. Så kan pengene tjenes – eller tabes.

I adskillige år har de italienske operagæstespil i Falkoner Centret givet overskud, men sidste vinter fik arrangørerne et slemt smæk til trods for, at ensemblet aldrig havde været fornemmere med en verdenssanger som Boris Christoff som Don Carlos og „Rigoletto“ med store italienere. Men dyrt var det. Billetpriserne måtte helt op til

I fornemme omgivelser med mange bøger på reolerne residerer de unge søstre Hanne og Lone Wilhelm Hansen sammesteds som deres far og bedstefar.

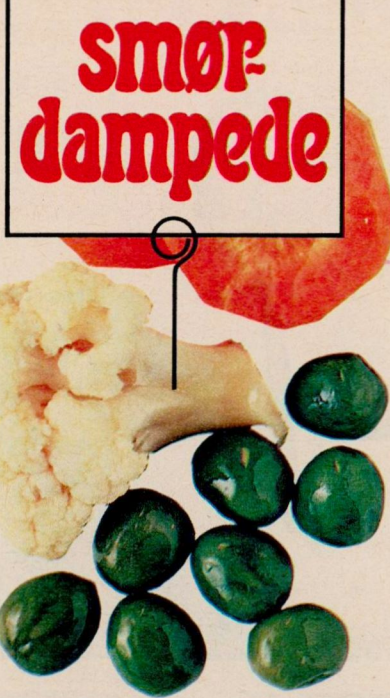
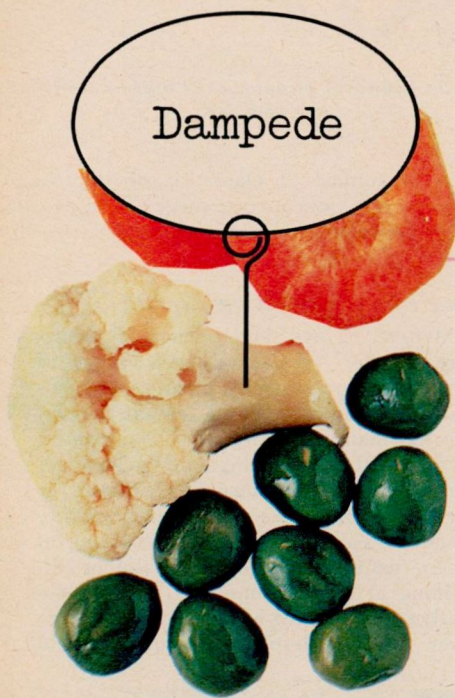
90-100 kr., og pludselig havde folk ingen penge eller ingen lyst, seks halvtomme huse kom arrangørerne dyrt til at stå. For godt en halv snes år siden kom direktør I. Blicher-Hansen i alvorlige vanskeligheder, fordi han havde overfodret Danmark med verdensberømt heder – Marion Anderson, Jascha Heifetz, Paul Robeson o. s. v. Pludselig var der ikke publikum nok, måske havde TV skylden, måske var det vejret. I dag er risikoen endnu større, for blot i de sidste tre år er de faste omkostninger ved en koncerts arrangering steget med 50 pct., og billetpriserne har man ikke turdet følge efter i samme størrelsesorden. Men ude omkring i verden betaler man de høje honorarer, og folk er vant til at betale de høje billetpriser. Derfor er de virkelig store kunstnere ikke vilde

De unge impresariere Knud Thorbjørnsen og Anders Stefansen har hængt plakater op på Scandinavian Booking Agency's vægge.

dage efter komme højt på hitlisten i Danmark. Det sørger ikke mindst P 3 – Musikkerradion – for, og så gælder det for impresarierne om at være først på pletten.

Indenfor popbranchen hører Scandinavian Booking Agency til de førende, lederne er Knud Thorbjørnsen og Anders Stefansen, efterhånden et par drevne ræve og som følge deraf ret forsigtige i deres dispositioner. De optræder i alle egenskaber, ikke mindst har de en stor forretning med at skaffe restaurationer og hoteller musik, større og mindre orkestre, og for det plejer man herhjemme at beregne sig 10 pct af musikergagen. Nu skal man ikke opgive alt for konkrete tal, for ét er tarifføl, noget andet er berømmelse, og kendte orkestre kan få mere end ukendte, ligesom det gi-

De smager dobbelt så godt

Når De køber sunde, lækre grønsager, skal De også have fuld valuta for pengene! Ved kogning forsvinder alt for mange af de vigtige vitaminer med det vand, De hælder fra. Derfor skal grønsager dampes-i smør, naturligvis. Så smager de også dobbelt så godt!

Det er smørret der gør'et!

ver mere at spille et stort og dyrt sted end et lille og billigt. En musiker kan have 100 kr. pr. aften, og har en impresario 20 orkestre på gennemsnitligt 5 musikere og får 10 pct. af hver, kan man regne ud, at det er en pæn forretning. Men – mens disse orkestre spiller, påhviler det impresarien at finde engagementer for næste måned og næste igen, sørge for forhåndsreklame og rejsemuligheder. Man sidder ikke med hænderne i skødet i den branche. De fleste påstår, det er et 24 timers job.

Der er i dag 39 anerkendte impresarier i Danmark, og de har en fællesorganisation, som er ved at få en lov gennemført om, at der skal licens til, hvis man vil være impresario. Man skal være oplært i branchen, kende den, have økonomisk rygstød og fortrinsvis leve af jobbet. I de senere år har der været masser af „impresarier“ med kontortid mellem kl. 16 og 18, smarte gymnasiaster eller murerlærlinge, som øjnede let fortjeneste.

Smagen forskellig for hver dansk by

Anders Stefansen siger, at det ikke er svært at komme i forbindelse med de udenlandske poporkestre og finde en pris, men en impresario må også være „kreativ“, sammensætte programmerne rigtigt for hver dansk by – smagen er vidt forskellig, og den gode impresario kender forskellene.

Men først og fremmest må man have de største sensationer, det er det eneste, der spørges efter, og deres liv kan være forrygende kort. Når et poporkester har stået i nogle uger højt på Englands hitlister, så gælder det for impresariene om at være vågne. Med 2-3 plader i spidsen på pladelisterne er lykken gjort for de unge mennesker. Pladerne baner vej, og en plade kommer ud over verden på en nat.

Så må den smarte impresario bede P 3 spille den og den plade i „Efter Skoletid“ eller „Top Tyve“ og hvad de alle hedder, programmerne, som teenagerne lytter til hver dag. På forbløffende kort tid er en dansk eller hollandsk teenager „dus“ med et engelsk band og parat til at give meget for en billet, hvis koncerten kan arrangeres hurtigt. Så er det psykologiske øjeblik inde for den vakse impresario.

Den anden vej er der ingen forretning: Man sender ikke i England eller Frankrig bud efter danske poporkestre. Man kan selv præstere noget, der er godt. Og derude er man ikke snobbet. Det er vi her til lands, hvilket popimpresariene mageligt kan hente deres leverbød på. Der er tjent store penge på *The Who*, *The Rolling Stones* for ikke at tale om *The Beatles* her i landet, selv om vi har adskillige poporkestre, der kan næsten lige så meget.

„Forældet“ på 2-3 måneder

Alligevel – selv de mest „oplagte“ ting kan gå ned. *Bob Dylan* var et eklatant eksempel. Stefansen og Thorbjørnsen engagerede ham til Stockholm og København; i Stockholm samlede han fuldt hus, i København kun halvt, fordi han kom

det rigtige værktøj - bedst i BRUGSEN...

1. MAJOR el-boremaskinen er kraftig og præcis. Den gør alt arbejdet nemmere og sjovere.

Borekapacitet: i træ: 16 mm, i stål: 8 mm.

Dobbelt-isoleret - 325 watt (knap 1/2 HK) ved fuld belastning **195,00**

**SE OGSÅ DET OMFAT-
TENDE EKSTRAUDSTYR**

2. Stor, solid værktøjskasse i hamperlakeret stål.

1 stort og 2 mindre rum Str. 46×16×19 cm **25,25**

3. En rigtig kvalitets-sav, 22-tommer m. tandspidshærdet stålklunge og godt håndgreb **18,75**

20-tommer håndsav, retfilet **12,25**

13 tommer finérsav til hobbyarbejder. - Tandspidshærdet klunge og lak. finérhåndtag... **15,25**

4. 150 mm bidetang - såkaldt skævbider til ståltråd etc. i normal-udførelse.... **3,10**
i svensk stål, topkvalitet **11,50**

150 mm fladtang (radiotang) med kort næb og sidebid i normal-udførelse.... **2,80**
i svensk stål, topkvalitet **16,50**

175 mm kombinationstang, en nyttig all-round-tang i normal-udførelse.... **2,70**
i svensk stål, topkvalitet **15,75**

Knibtang med lange »ben«, såkaldt rabbitang, i solid udførelse. ....
Længde 220 mm..... **6,85**

Vandpumpetang, sortlakeret med blankpoleret hoved ... **3,75**

Vandpumpetang, matforniklet chrom-vanadium med poleret hoved **13,85**

5. Den store, rød-lakerede hulplade giver overblik over værktøjet. 20 flytbare kroge til ophængning.
Mål 80×40 cm **29,85**

6. Skuffereolen i stål er ideel til alle småting. Den viste model har ialt 9 skuffer og 20 flytbare skillevægge til opdeling af skufferne.
Str. 30,5×17×16 cm .. **17,50**

7. Kraftig kløfthammer med god balance **9,25**

Bænkhammer, - fortræffelig hammer til hobbybrug.
Svensk stål **6,65**

Let stifthammer, - vægt ca. 125 gram, svensk stål **5,75**

8. Skruetrækkersæt i chrom-vanadium.

2 stjerne-, 1 radio- og 2 alm. skruetrækkere, alle med slagfaste hæfter, samt konsol til ophængning. - Hele sættet kun **8,85**

9. Hvad De ønsker kan De få .. Brugsen har et stort udvalg i al slags værktøj - og naturligvis også alle de søm, skruer, bolte, kroge, m. m., De skal bruge.

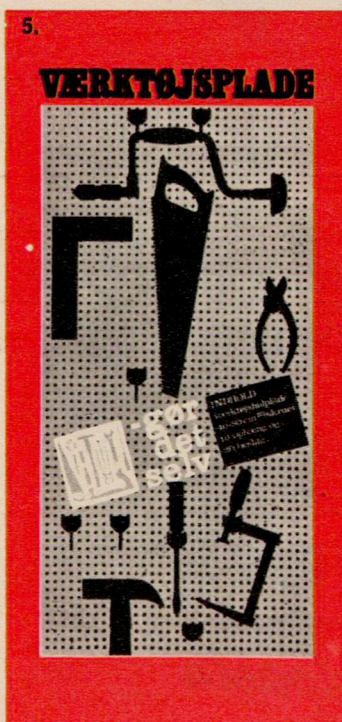
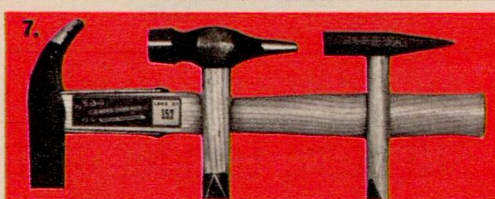
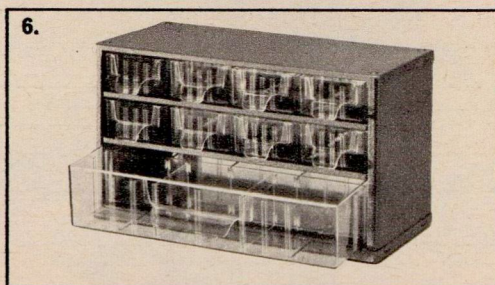
10. Gedigne skruenøgler med kvalitetsgaranti. Hærdet stål i poleret udførelse:

4 tommer **6,45**

6 tommer **7,45**

8 tommer **9,45**

10 tommer **12,45**

Man ser det straks... Macs med den superfriske smag giver bedre mundhygiejne, hvidere, stærkere tænder og friskhed, renhed fra morgen til aften. Macs tandpasta gør gule tænder hvide!

Macleans

Macs

fluor

tandpasta

* Indeholder den fluor tandlægevidenskaben anbefaler!

2-3 måneder for længe efter sin høje placering på hitlisten. Stockholm gav overskud, København underskud, resultat: lige o-p op for Thorbjørnsen og Stefansen, der havde taget hele risikoen for Dylan og måtte gøre et stort arbejde gratis. Men det er betingelserne i branchen.

1/4 million i kassen

Når man bliver så efterstræbt som *The Beatles*, gælder der særlige regler. De og deres manager *Brian Epstein* forlanger så høje procenter af bruttobilletsalget, at de lokale koncertarrangører kun får ca. 5 pct. ud af det, men de penge er til gengæld bombesikre hjemme. K.B.-hallen har 4000 pladser, man tør forlange en gennemsnitspris af 30 kr. pr. billet eller 120.000 kr. pr. koncert, og normen er to koncerter på én aften, altså 240.000 kr. i kassen, hvis der bliver fuldt. „The Beatles“ kunne stadig samle fulde huse, men kommer alligevel ikke mere.

De lokale arrangementsudgifter er 40.000 kr. til leje af hal, garderober, opvarmning, kontrollører, programmer, pressereception, højttalere, plakater, annoncer, Koda-afgift (2 pct. af bruttoindkomsten), billetafgift til forhandlere (1½ pct.) m. m. Så skal arrangøren her have ca. 10.000 kr. og fradrages må rejse- og opholdsudgifter (mindre end en hotel-suite til hver gør det ikke), så der går nemt over 100.000 kr. Resten er de fem om at dele, og her kommer det engelske skattevæsen ind i billedet. Hver Beatle får måske 20.000 kr. til sig selv, snarest mindre. Nå, det er jo også penge. Men unge pop-idoler skal gerne have luksuslejlighed, luksusbiler, luksustøj o. s. v. Og spørgsmålet er så, om de overhovedet eksisterer næste år, om de stadig står på en hitliste, stadig har tilbud og stadig kan hente de store penge hjem.

Døden kommer hurtigt, endnu hurtigere end livet i den branche, der hedder pop og jazz. Man får et længere liv, hvis man bare er en flink og jævn lille dansker og ikke vil konkurrere med de store udlændinge. Kunstnere som *Raquel Rastenni* og *Gustav Winkler*, *Papa Bue* og lignende har holdt sig konstant i mange år og er således danske fænomener – meget, meget danske, ikke med i det hæslende *race* om de store penge, men de ligger lunt – de og deres impresarier.

Udover teenager-perioden er vort land forlystelsesmæssigt dårligt for kunstnere som for impresarier. Det er ikke her, de tjener de store summer, for vi har fået ry for at være et trist, uinteresseret folkefærd. Teatrene hyler alle og må have anelige tilskud, verdenskunstnere optræder for nærmest tomme sale, de nye store navne har vi ingen mulighed for at få hertil, ethvert kunstnerisk eksperiment er livsfarligt. Alt dette, mens forholdene er anderledes lyse blot i Sverige. Så sig ikke, at det er fjernsynets skyld.

Anders Stefansen, impresarien, nøjes sukkende med at konstatere:

– Vi er blevet en nation af kedsommelige mennesker, et trist land, faktisk ...

Nu tørster Deres planter efter SUBSTRAL mindst en gang om ugen!

Jorden i en urtepotte eller altankasse rummer slet ikke den næring, Deres planter har brug for. Derfor skal planterne vandes med SUBSTRAL mindst en gang om ugen i hele væksttiden fra februar til november. SUBSTRAL er ikke et tilskud - SUBSTRAL er simpelthen en livsbetingelse for planterne, ligesom vand er det.

SUBSTRAL indeholder 31 grundstoffer og mikronæringsstoffer, væksthæmmende B-vitamin og plantehormoner - alt det, planterne tørster efter for at kunne vokse og blomstre. Husk at vande med SUBSTRAL mindst en gang om ugen og se selv resultatet: livskraftige, saftiggrønne planter og et væld af blomster!

alt, hvad Deres planter har brug for, i een flaske

Rengøringshjælp på flaske

Med flydende Nu Rens – universal-rengøringsmidlet med salmiak – kan De uden efterskylning og aftørring gøre hele huset skinnende rent og pletfrit: Gulve, vægge, døre, vinduer, malet træværk, køkken, badeværelse.

Flydende Nu Rens er universal-løsningen på alle rengøringsproblemer – højkoncentreret, supereffektivt og salmiakfriskt!

Plastflaske à 540 g . **2.88**

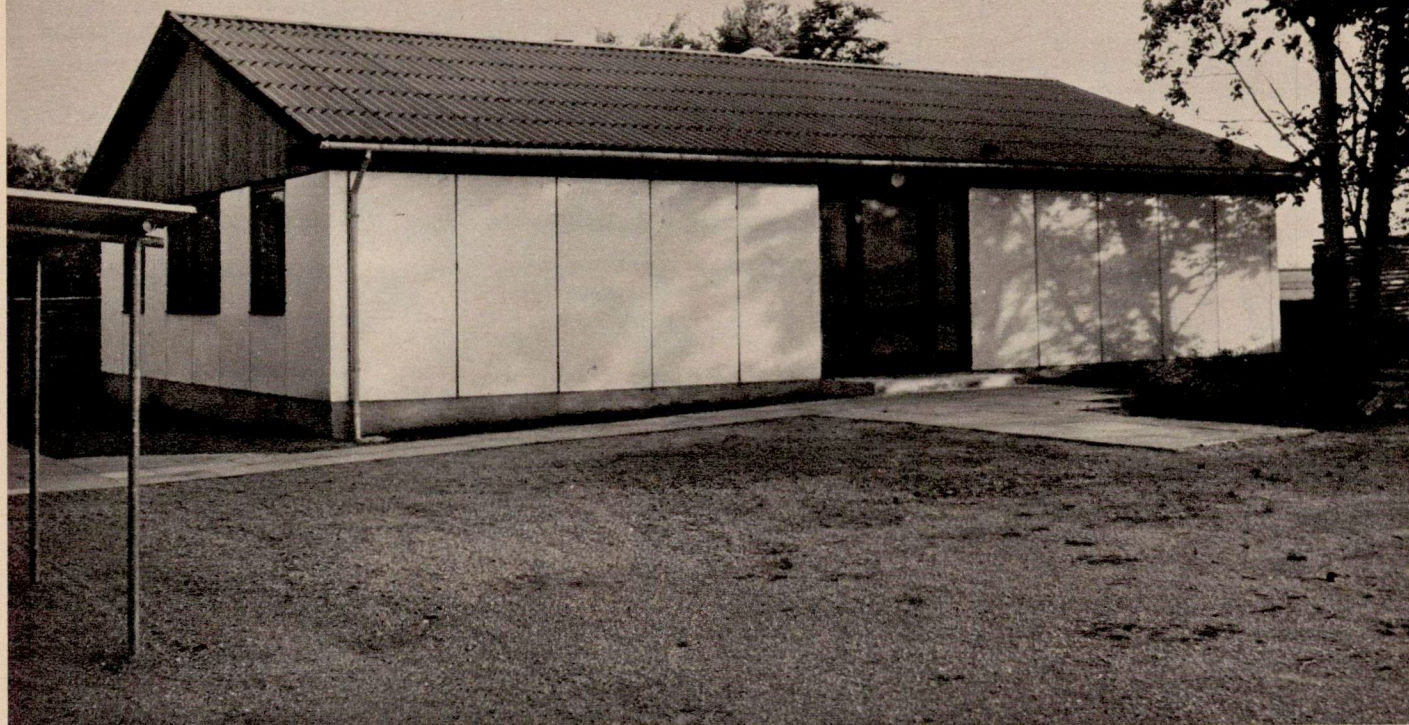
BRUGSEN

- OG SÅ FÅR DE ENDDA DIVIDENDE

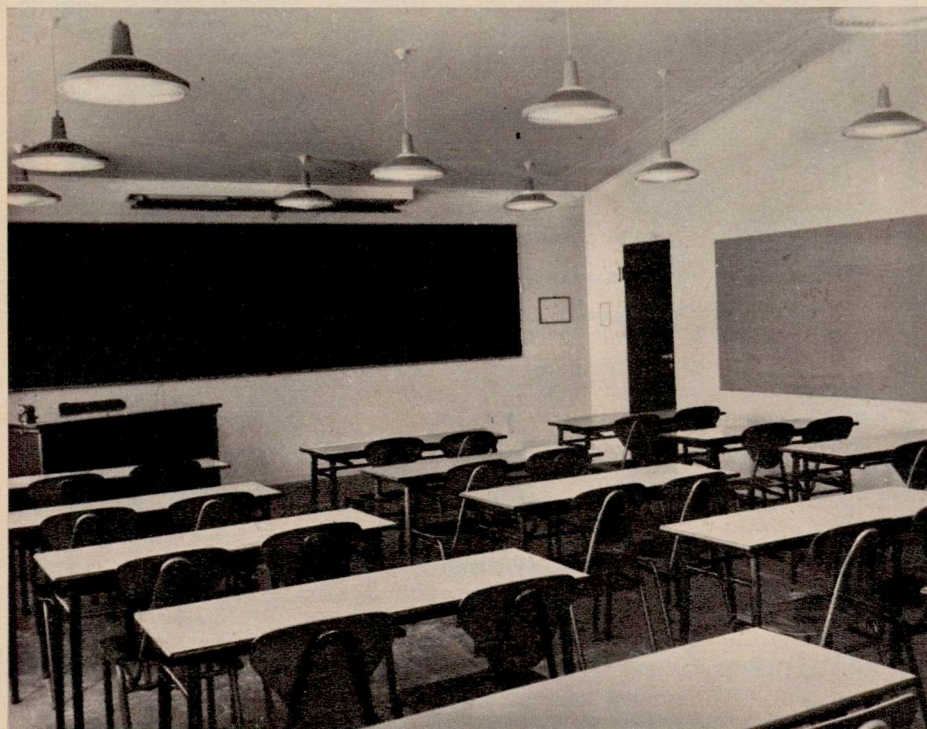

FORDELEN VED BYGGESÆT:

Typestalde bliver til kontorhuse og skolepavilloner

Af Tectums byggelementer ses her opført en skolepavillon (i Aulby ved Strib). Herunder et af klasseværelserne, der er indrettet i pavillonen.

Dette er historien om et Tectum-byggesæt, der oprindeligt var fremstillet til et specielt formål, og som nu viser sig at have mange flere anvendelsesmuligheder end først antaget.

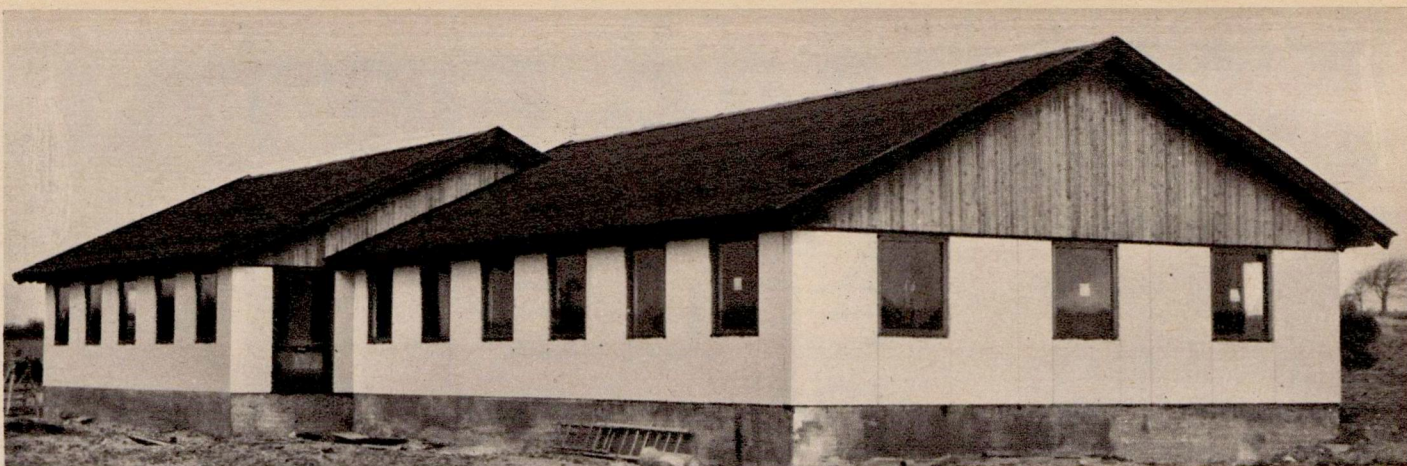
FDB's datterselskab TECTUM har gennem de senere år udviklet en specialitet i form af byggesæt til landbrugsbygninger. Under forarbejdet med byggesættet er der udført omfattende funktionsstudier, hvor der er lagt særlig vægt på et godt klima i bygningerne af hensyn til dyrenes sundhed og trivsel. Samtidig er der ved materialevalg og ved formen for den industrielle fremstilling af elementerne gjort en indsats for at rationalisere selve byggeprocessen og dermed billiggøre byggeriet.

Landbrugsbyggesættene fra Tectum har fået en betydelig udbredelse. Siden 1962 er der opført 1150 bygninger nogenlunde jævnt fordelt fra Skagen til Gedser, og da den gennemsnitlige størrelse er ca. 280 kvadratmeter, drejer det sig altså om en bebyggelse på ikke mindre end ca. 65 tønder land.

Nye overraskende anvendelsesformer

Samtidig med den stigende udbredelse kom spørgsmålet op, om ikke systemet – som havde vist god fleksibilitet i anven-

Af samme elementer ses her opført et kontorhus med mindeplade opsat for en af de lokale mindre foreninger. De to billeder viser, hvor sindrigt byggesættets elementer lader sig anvende til forskellige byggeopgaver.

delse, kort byggetid og rimelige byggeomkostninger – kunne udnyttes også på andre områder – f. eks. til kontorhuse og skolepavilloner.

Det er næppe nogen tilfældighed, at de første forespørgsler kom fra landøkonomiske foreninger, som kendte byggesættene fra landbrugsbyggeriet, og som stod over for at skulle bygge kontorer til deres konsulenter, kombineret med mødelokaler, indretning af laboratorier m. v.

En af disse foreninger er Møns Landboforening i Stege, som den 29. maj i år tog sit nye kontorhus i brug. Det er udført efter samme princip som landbrugsbyggesættene, men med større vinduer i elementfacaderne og de nødvendige sanitære og varmetekniske installationer til kontorbrug.

Kontorhuset er 340 kvadratmeter plus beskyttelsesrum, og den samlede byggeudgift er efter oms-refusion opgjort til ca. kr. 240.000 eller ca. kr. 655 pr. kvadratmeter etageareal. Heri er inkluderet de ret betydelige omkostninger til beskyttelsesrum. Bygningerne er opført af lokale håndværkere. Af andre landøkonomiske foreninger, der har fået lignende kontorbygninger, kan nævnes Ringe hovedkreds af husmandsforeninger i Ringe på Fyn. Byggeriet gennemføres her efter samme princip, men en meget stor del er udført som selvbyggeri. Bygningen er 270 kvadratmeter og byggeomkostningerne er beregnet til cirka kr. 115.000 eller cirka kr. 425 pr. kvadratmeter.

Skolepavilloner i Aulby og Strib

Men Tectums byggeelementers anvendelighed rækker endnu længere. Det har vist sig, at de også rækker til skolebyggeri. De to første skolepavilloner er bygget i Aulby og Strib i Vejlbys-Strib kommune på Fyn. Begge steder havde man et stærkt behov for en hurtig udvidelse, som vanskeligt lod sig etablere som udbygning af bestående anlæg. Pavillonerne er hver på 148 kvadratmeter, hvoraf to klasseværelser

på hver ca. 57 kvadratmeter samt gangareal og rekvisitrum. I den ene pavillon er der fyrrum, mens man i den anden tilfører varme fra skolens kedelanlæg.

Pavillonen i Aulby er en permanent løsning – evt. senere suppleret med endnu en pavillon af samme type. I Strib derimod står man over for en betydelig udvidelse af skolen, som det imidlertid vil tage flere år at gennemføre. Her skal pavillonen derfor afhjælpe et akut behov, for så senere at blive anvendt til kommune- og skolebibliotek.

De to pavilloner har været i brug siden jul 1966, og der er således allerede gode erfaringer for „staldene“ som skolebygninger.

Lærer P. S. Feddersen, Aulby, udtaler sig om sine erfaringer med de utraditionelle skolebygninger: „Vi er i alle retninger yderst tilfredse med vor nye skolepavillon, det gælder børn, forældre og lærerpersonalet. Klimaforhold, lysforhold, lyd-isolering, pladsforhold er så gode som man kan ønske sig. Vore normale klasseværelser er på 48 kvadratmeter, men i skolepavillonen har vi fået to klasseværelser på hver 60 kvadratmeter og 30 børn i hver. Det større klasseværelse giver betydeligt mere bevægelsesfrihed og betyder en letelse i det daglige arbejde.

Vi har allerede haft besøg af skolefolk fra andre kommuner, som står i en lignende situation, og vi kan kun anbefale, at man beslutter sig til denne løsning, som langt overstiger, hvad man ellers ser af barakbygninger. Dertil kommer jo, at man sparer tid og penge rent administrativt. Vælger man dette pavillon-system, kan byggeriet klares som en ren kommunal opgave, uden at sagen behøver at sendes til behandling i boligministeriet...“

Ca. 490 kr. pr. kvadratmeter

Byggeomkostningerne har for hver af bygningerne udgjort kr. 72.000–73.000 eller ca. 490 kr. pr. kvadratmeter.

DE HER skildrede eksempler viser, hvorledes et gennearbejdet byggesystem med ganske få ændringer kan finde god anvendelse på helt andre områder end oprindeligt tænkt. Det er et forhold, som utvivlsomt bør tillægges stor betydning.

Anvendelsen af samme projekteringsgrundlag og elementer til forskellige formål giver muligheder for industrialisering af byggeriet og et fortsat rationaliseringsarbejde til gunst for hurtig opførelse og rimelig pris.

**MODERNE HAVEREDSKABER
DER LIGGER GODT I HAANDEN**

**LET
OG PRAKTISK
LØVRIVE**

FLADE
FJEDERSTAALS-TÆNDER
MED »BLØDE« BØJNINGER
— SKAANER PLÆNEN
— GØR DET LET
AT STRYGGE LØVET AF

**ZINCK
GODTHAAB**

**Vi klarer
os selv!**

- med MLU's
Ungdomsforsikring

MLU's Ungdomsforsikring imødekommer ungdommens ansvarsbevidsthed overfor egen fremtid og andres velfærd.

LØSØRE 15.000
ved brand, tyveri, storm- og
vandskade etc.

ULYKKE 50.000

+ MLU-TILLÆG 50.000

BEGRAVELSESHJÆLP 1.000

ANSVAR 50.000
ved skader på ting og dyr

ANSVAR 450.000
ved skader på personer

SIKRING i alt 616.000

FOR KUN 34 KR. OM ÅRET

**MEJERIERNES OG LANDBRUGETS
ULYKKESFORSIKRING G/S**

Indsendes i lukket kuvert til
MLU

Vester Farimagsgade 19, V
Send mig brochure om MLU's
Ungdomsforsikring

Navn .....

.....

Adresse .....

Postdistrikt .....

MÅ BETALE FOR AT SPILLE PÅ LANDS- HOLDDET

NÆSTEN hver anden dansker er enten passivt eller aktivt medlem af en sportsklub eller idrætsforening. Det vil sige, at der i årlige kontingenter betales omkring 120 millioner kroner.

Det er jo et imponerende tal. Men kontingentet repræsenterer for mange idrætsfolk kun den mindste del af udgifterne ved at dyrke sport. Vi er her i landet så langt fra professionalisme, at selv idrætsstjerner, der er med til at trække store tilskuerskarer til kampene, undertiden må ofre mange penge på deres sports-interesse.

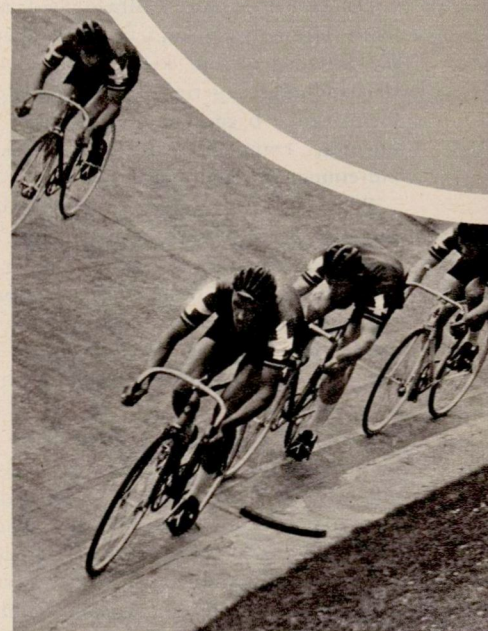
Længere nede i rækkerne kan man nøjes med mindre udlæg. Men deres størrelse afhænger af, hvilken sportsgren, man taber sit hjerte til.

FØR EN cykelrytter kan stille op til første løb, må han investere mellem 800 og 1000 kroner. Alene en god, brugt racercykel koster 300-500 kr., og dertil kommer reserve-materiel, cyklesko, hjelm m. m. På den anden side kan f. eks. den, der gerne vil lære at bokse, gå i gang, så snart han har betalt kontingent for første måned: en beskedent investering på 5-10 kr. Det er nok at møde op med gymnastiktøj, da handsker m. m. udleveres af klubben.

De unge, der har lyst til at forsøge sig inden for svømning, kan også springe ud på det dybe vand uden at foretage større indkøb. Der kræves kun badetøj. Når svømning al ligevel må betragtes som en af de dyrere sportsgrene, skyldes det, at klubmedlemmerne de fleste steder må betale for at komme ind i svømmehallen. Det drejer sig om cirka 10 kroner for hver træningsaften. Dertil kommer kontingentet på 6-10 kr. pr. måned.

Virkelig billig er også roning. Kontingentet for juniorer er fra 50 til 100 kr. pr. sæson. Begyndere skal blot møde op med lidt træningstøj (og helst hård hud i hænderne). Ved fodbold og håndbold er det først og fremmest nødvendigt at have fodtøjet i orden. Fodboldstøvler af rimelig kvalitet kan fås for et halvt hundrede kroner, et par gummisko

Både inden for fodbold og håndbold klages der over, at nogle spillere ligefrem sætter penge til værk for at blive udtaget til landsholdet. Det er endda et par af de (få) sportsgrene, hvor der ydes erstatning for tabt arbejdsfortjeneste. Kurt Bülow belyser her med eksempler fra en række idrætsgrene, hvad det koster at dyrke sport, både som begynder, og hvis man når op i toppen.

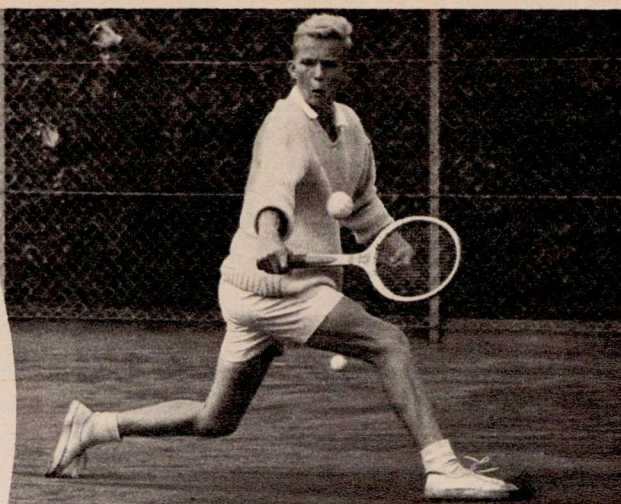

til håndbold fås for halvdelen. De fleste har vel i forvejen gymnastiktøj og andet træningstøj. Også ved boldspil ligger kontingentet på omkring en tier pr. måned.

Ishockeysporten har de sidste par år fået lidt af et gennembrud herhjemme, skønt det at klæde en spiller ud fra top til tå med skjorter, knæ-, skulder- og albuebeskytter, med hjelm og stav, er en halvdyr affære. Et førsteklases udstyr kan nemt løbe op til omkring 800 kr. Men så dyrt behøver det slet ikke være, siger en af ishockeylederne, dir. Knud Tønsberg. Enhver dreng kan beskytte sig selv. Der skal blot stoppes godt med gamle aviser under trøjen. De fleste drenge har vel i forvejen et par gamle skjorter, og en stav koster kun 32 kroner. Kontingentet er for en sæson, der strækker sig over omkring et halvt år, 130 kr., juniorer halv pris.

Også tennis, populært kaldet „den hvide

sport" står for de fleste som en så dyr sportsgren, at den er forbeholdt en snævrere kreds. Det tilbagevises imidlertid af tennisledere. Ganske vist koster en god ketcher knapt et par hundrede kroner, men det skulle dog være muligt at få en god, brugt for en fjerdedel. Seks bolde koster knap 30 kr., dertil kommer kontingent på ca. 150 kr. pr. år, i visse tilfælde nok noget mindre i provinsklubberne.

De her skitserede udgifter gælder imidlertid slet ikke

for *top-idrætsmanden*. Mange idrætsudøvere i eliten må betale dyrt for at komme i topform og passe konkurrencer i ind- og udland. Her spiller først og fremmest tabt arbejdsfortjeneste ind. De færreste idræts-specialforbund har råd til at yde landsholdsspillere tilskud for tabt arbejdsfortjeneste. Sportsfolkene må selv betale – eller nøjes med at rejse i ferier, hvis internationale stævner ellers kan indpasses i ferieprogrammet.

Det er navnlig inden for fodbold, håndbold, cykelløb og boksning, der ydes tilskud for tabt arbejdsfortjeneste.

Det er netop også disse sportsgrene, der er begunstiget af tilskuerinteresse. Derfor har de penge i kassen.

Fodboldspillerne får mest. Fast 100 kr. om dagen, når de rejser med landshold og andre udvalgte hold. Man finder imidlertid ikke, at de 100 kr. om dagen er tilstrækkeligt. Formanden for den nystiftede spillerforening, landsholdsspilleren *Henning Enoksen*, AGF, siger, at godt halvdelen af landsholdet har besvær med at få de 100 kr. til at slå til. Han fortæller som eksempel, at da han i 1963 var med AGF en måned på USA-tourne, kostede det ham 1200 kr. i tabt arbejdsfortjeneste. Han anslår, at det i gennemsnit koster en topfodboldspiller 1000 kr. om året at dyrke sin sport. Spørgsmålet om tabt arbejdsfortjeneste vil spillerforeningen arbejde på at få løst. Man vil ind på, at daglønnen udregnes af spillernes skattepligtige indtægt. Det kan så dokumenteres, hvor stor en indtægt man vil gå glip af ved at spille på udvalgt hold.

Håndboldspillerne får 50 kr. om dagen i tabt arbejdsfortjeneste. Der er dog tale om at sætte beløbet op til 75 kr. daglig. Landstræner *Hans Jensen* anslår, ligesom *Henning Enoksen*, at elitespillerne nok selv må lægge omkring 1000 kr. om året i kassen, først og fremmest på grund af landsholdrejser i udlandet.

Fortsættes næste side

En lille pause... en hyggelig sludder... ild på en Cecil: den er altid perfekt rullet af fyldige, mættende blended-tobakker...

...så er der tid til en Cecil

Bokserne får 70 kr. om dagen, lærlinge og soldater dog kun 35 kr. Men mens fodbold og håndboldspillere kun får 15 kr. om dagen i lommepege, bliver bokserne betænkt med 30. Der bliver ofte skumplet lidt i krogene om, at top-bokserne får „penge under bordet“. Bokselederne bedyrer imidlertid, at denne trafik er umulig. De begrundet påstanden med, at arrangørerne efter hvert boksestævne skal sende lister ind til Dansk Amatør Bokse-Union med opgørelse over alle stævneudgifter.

Cykelrytterne har et refusionssystem af netop den art, som fodboldspillere vil arbejde på at få indført. Rytterne skal dokumentere, hvor meget de taber ved at rejse til verdensmesterskaber o. lign., og så betaler cykelunionen pengene direkte til arbejdsgiveren, så rytterne fortsat kan få fuld løn trods sportslige forpligtelser. Endvidere udbetales 10 kr. daglig i lommepege.

Cykelløb er nok den kostbareste redskabsport. En tip-top racercykel koster cirka 1500 kr. Banerytternes silkeringe koster 60-70 kr. pr. stk., og en travl rytter slider omkring ti op på en sæson. Banerytterne skal endvidere betale til rytterforening, til sygeforsikring og skadefond, hvilket de fleste dog gør med glæde. Sygeforsikringen betaler de udgifter, som sygekassen ikke refunderer og dertil et mindre beløb i dagpenge. Skadefonden dækker op til tre fjerdedele

af de ødelæggelser, der sker ved styrt med de kostbare cykler. Alt i alt anslår direktør Jørgen Byerholm fra Dansk Bicycle Club, at det koster toprytterne op til 2500 kr. om året at køre bane-cykelløb. Sekundarytternes udgifter ligger mellem 500 og 1000 kr.

NÅR fodbold- og håndboldspillere ikke har så store udgifter, skyldes det, at mange klubber er meget store. De dygtigste spillere får gratis sko, støvler og kampdragt, fodboldspillere i den københavnske klub *Frem* får endog gratis træningstøj. Bokseklubberne påskønner deres bedste folks indsats med et par boksestøvler eller -handsker, og der er tit udsat træningsdragter som præmier ved stævner.

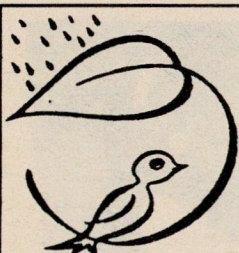
Det forekommer noget overraskende, at topsvømmerne kan have store udgifter til „kampdragt“. Men badetøj bliver hurtigt ødelagt af klorvand i svømmebassiner, og f. eks. en af de fine australske badedragter koster 150 kr. Den er lavet af specielt kunststof, som glider særlig let gennem vand. Nu bruger alle topsvømmere badetøj af dette stof, det er nødvendigt, hvis man vil være med i kampen om de sidste kostbare tiendedele sekunder.

Spørgsmålet om tabt arbejdsfortjeneste har aldrig været rejst inden for tennissporten. Lederne siger, at det skyldes, at topspillerne enten har været studerende eller

økonomisk uafhængige. Foruden landskampe og andre officielle kampe deltager vore få topspillere hvert år gerne i tre-fire private stævner i udlandet. Arrangørerne betaler da altid rejsen, og der ydes daglig omkring 100 kroner til opholdet.

Forbruget af tennisbolde, der kan løbe ganske anseligt op på en sæson, bliver for topspillernes vedkommende som regel tilgodeset af klubberne. Endvidere får de seksotte bedste spillere på ranglisten gratis ketchere fra sportsudstudsbranchen.

INDEN for de her nævnte sportsgrene betales topidrætsfolkenes rejser og ophold i udlandet altid af forbundene, når de vel at mærke stiller op på landshold og andre udvalgte hold. Det holder topelitens udgifter nede, især fordi vi stadig er fuldblodsamatører herhjemme. Det bedyrer fra alle sider, at der for tiden ikke er et gran af maskeret halvprofessionalisme i dansk idræt. Tidligere har vi jo haft såvel cykelryttere som tennisspillere og svømmere, der „skar lidt“ i arbejdstiden for at få bedre tid til træning. I dag er der højest tale om, at nogle enkelte får deres arbejdstid forskudt, for således bedre at kunne få tid til deres idræt.

INGEN MOMS PÅ LIVSFORSIKRINGER!

LIDT OM LIVSFORSIKRING

- ✱ Livsforsikringer hører til de få ting, der ikke er lagt MOMS på! Tværtimod skete der fornylig det glædelige, at livsforsikringer blev billigere. Yderligere blev livsforsikringer for kvinder billigere end livsforsikringer for mænd. Det er en naturlig følge af, at kvinder lever længere end mænd.
- ✱ En livsforsikring, der tegnes til udbetaling efter 25-30 år eller ved død forinden, giver således nu 12-15 % større sum, for de samme penge. De billige livsforsikringer fordyres ikke med MOMS.
- ✱ Livsforsikring er fordelagtig langstidsopsparing. Der er garanti for, at alle pengene straks er tilstede, når dødsfald sker, selvom der måske kun er indbetalt en enkelt præmie. Er De lykkelig at leve længe, får De pengene selv.
- ✱ Livsforsikring i TRYG gi'r bonus – på samme måde som Brugsen gi'r dividende. I TRYG tilfalder overskuddet kunderne – alene. Lad derfor den fagligt uddannede TRYG-mand hjælpe Dem med at få ordnet Deres livsforsikring.

TRYG-MANDEN FORTÆLLER MERE OM LIVSFORSIKRING ... de forsikredes eget selskab

ANDELS-ANSTALTEN TRYG . ROSENØRNS ALLÉ 1 . KØBENHAVN V . TELEFON (01) 35 22 11
(gensidigt livsforsikringsselskab)

Fremtiden ligger mod syd mod øst og mod vest

Af chefredaktør Hakon Stephensen

Sommeren 1967 vil for københavnernes stå i et skær af Tronfølgerbryllup og 800-års jubilæum. Der var et tidspunkt, hvor byens borgere dårligt kunne finde ud af, hvad de festede for, så nær lå arrangementerne hinanden. Brylluppet blev den helt store succes. Byjubilæet – jo, det gik vist også godt. Der var ihvertfald ståhej nok.

Man tiljubede biskop ABSALON, hin kloge kirkens og hverdagens mand, der sikrede sig et udødeligt eftermæle ved i tide at sætte en betroet sekretær Saxo Grammaticus til at skrive sin egen glørværdige historie.

Som dreng beundrede jeg altid med ærefrygt rytterstatuen på Højbroplads, hvor billedhuggeren Vilhelm Bissen skildrer ABSALON som den uforfærdede kriger, der på en frysende hest farer frem med stridsøksen parat til pandehug. Siden har jeg af og til været lidt i tvivl om monumentets portrætlige korrekthed.

Men Bissen har i bronze fastholdt Saxos billede af byens grundlægger: Den foretagsomme Absalon, som byggede sig en borg på en flad grøn ø, der lå ude i det ret brede farvand mellem Sjælland og Amager.

Ifølge Saxo gjorde han det for at beskytte en klat fiskerhytter, der var klumpet sammen, så nogenlunde hvor Vestergade i dag går fra Rådhuspladsen til Gl. Torv. Strandbredden havde de foran sig. Ungerne soppede i en linie, der følger gågaden STRØGET. De drømte kun lidt om, at der her engang skulle arrangeres Verdens længste kaffebord. – Forresten vidste de heller ikke, hvad kaffe var.

I nærved 700 år blev byen ikke større, end at man kunne gå den rundt på en passende spadseretur. Først i midten af forrige århundrede kom den store ekspansion, næsten en eksplosion. De gamle volde faldt, og der blev bygget ud over det åbne land. Men udflytningen gik først og fremmest nordpå.

Det er i vor tid, at udviklingen mod vest og syd har taget fart, og nu gærer det overalt i et mægtigt område fra Roskilde over Køge til Amagers sydspids. Der er så mange planer igang, at det er svært at holde rede på dem alle.

Forandringer som vil gøre et helt egnsafsnit ukendeligt

FORTID og fremtid er konfronteret med hinanden i det tværsnit af Københavns udviklingshistorie mod øst, syd og vest, som redaktør Hakon Stephensen så malende beskriver i hosstående artikel, samtidig med at han giver en vision af alt det, fremtiden vil bringe indenfor det nævnte område.

Her er det, de store forandringer vil finde sted som en fortsættelse af det, Absalon begyndte med i „Borg ved Havn“: dybtgående forandringer, hvis linjeføring fuldstændig vil omkalfatre landskabet i alle retninger ud mod Køge Bugt.

På omstående kort er en hel serie af de landskabsafsnit og storbebyggelser, som omtales i artiklen, beskrevet i korte tekststrubrikker og markeret med pilemærker (►). Det gælder vestskovplaceringen, skoleanlægget ved Hareskov, eventyrparken ved Ballestrup, Tåstrup-universitetet, de nye s-baner og deres bycentre, Kongelunden på Amager, Øresundsbro og Saltholmprojekt.

Men desværre har det ikke været muligt at få alle de nydannelser, kortet rummer, tekstbeskrevet i selve illustrationen. Det gælder f. eks. en af de allerstørste ændringer, nemlig Kalvebod Strands omdannelse til en bred kanal af lignende type som kanalstrækket omkring Slotsholmen af i dag – en landskabsreform som vil gøre grænselinjerne mellem København og Amager ukendelige. (Billedet på kortet af et lille stykke af kanalgaden viser, hvordan dette strøg kan ventes at se ud).

Man skal i øvrigt vide, at kortet er tegnet i den skikkelse, som det ventes at ville få efter reformernes gennemførelse – ellers kan man ikke forstå det. De i dag bestående „gamle“ grænselinjer ud mod Kalveboderne (mellem København og Amager) er dog „skyggetegnet“, så man kan danne sig et indtryk af, hvor meget der vil være fyldt op, når man engang er nået til vejs ende med projektet.

Men opfyldningerne vil (som de hidtidige „gamle“ grænselinjer også viser) ikke indskrænke sig blot til Kalveboderne. De vil yderligere lægge en bred bræmme til Køge Bugts kyst. Dette er jo allerede sket på den del af kysten, hvor Avedøre Industriby ligger. Opfyldningerne her vil muligvis blive så omfattende, at denne industriby vil vokse helt ind i landet og blive placeret som en del af kanalzonen (fremgår af kortet).

Dette vil under alle omstændigheder blive nød-

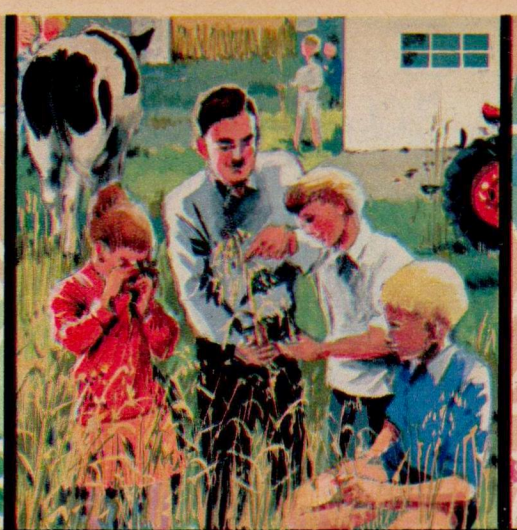

BALLERUP

Vestskoven, der bliver lige så stor som Dyrehaven og Jægersborg hegn, vil være plantet i løbet af ti år. Den strækker sig fra Vanløse nord om Glostrup næsten til Ledøje og får mange partier med sjældne træer og pladser, hvor børn og ungdom kan nyde friluftslivet. Midt i skoven skal der ligge et miniature-landbrug, hvor byens skoler kan tage ud og se alle markens afgrøder. Botanikere og zoologer skal også have deres fristed.

Ved Ballerup er der planer om at skabe en særlig eventyrskov med mange mærkelige bevoksninger og bygninger i børnestørrelse; pandekagehuset og røverborgen skal have deres plads i det grønne.

Oppe imod Hareskoven er det også tanken at forme et pædagogisk naturcenter, hvortil byens mange skoler kan arrangere ekskursioner og finde levende eksempler på de planter, botanikbøgerne fortæller om.

VESTSKOVEN

Københavns Universitets fremtid bliver de næste ti års værste hovedbrud. Hvor længe kan man blive ved at skaffe lokaler ved at købe snart en snart en anden ejendom i bymidten? Der er stærke kræfter igang, for at universitetet skal gøre det samme som Danmarks tekniske Højskole forlængst har gjort, nemlig flytte på landet, og til dette formål har man udset sig tre gårde ved Tåstrup, som tilsammen skulle danne en universitetsby. Det store problem er, hvordan man overvinder den glørværdige tradition, der knytter sig til universitetet på Nørregade i 600 år. Der er også den mulighed, at universitetet deles, så visse fakulteter bliver i byens centrum, medens andre flytter ud. Tanken er rejst, men der er langt endnu, inden enighed kan ventes opnået.

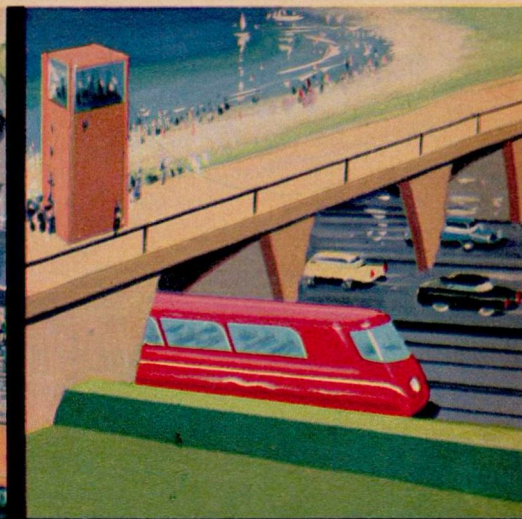
Køgebanen er vedtaget. Den nuværende Køge Landevej kan ikke tage det enorme trafikpres, efterhånden som bebyggelsen vokser hele vejen ned langs Køge bugt. Det skal være en S-bane, der ved hovedbanegården knyttes til den øvrige nærbanetrafik. Inden ti år skulle Køgebanen gerne være en kendsgerning.

Bycentrene, hvor handel og administration samles for hvert større boligkvarter er planlagt i stor udstrækning. I løbet af ti år vil fem nye centre stå færdige, og yderkvartererne vil være lige så velforsynede med indkøbsmuligheder som den indre by og tilmeldt have parkeringspladser ved bycentrene.

Tekstrubrikker og skitseplanlægning af
YDERLIGERE FORKLARING AF

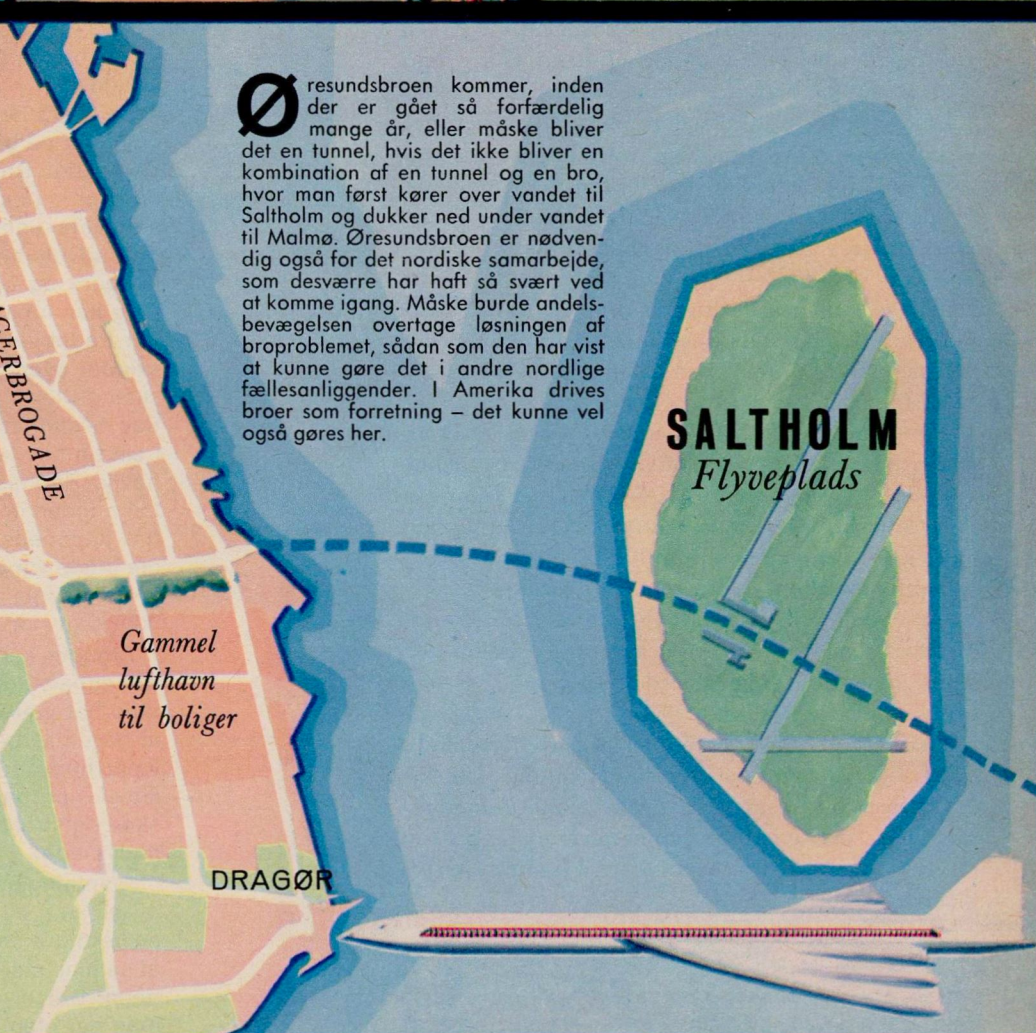

Københavns city, byen indenfor de gamle volde, bliver en dag helt lukket for almindelig biltrafik. Løngade og de gamle gader skal der ligge parkeringspladser over og under jorden. Grøntorvet er det første eksempel. Herfra må bilister lade sig transportere videre med små hurtige el-busser, som vi ser dem på billedet.

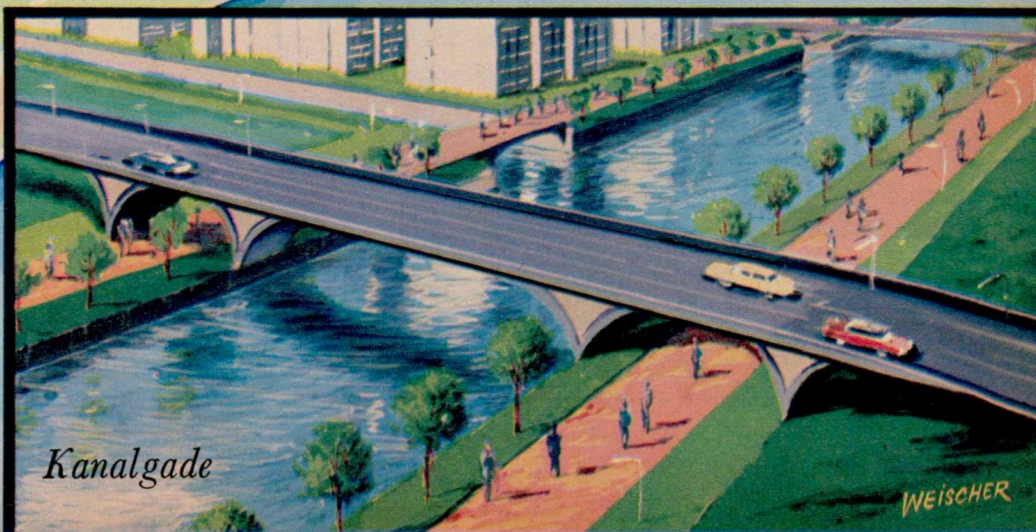
Øresundsbroen kommer, inden der er gået så forfærdelig mange år, eller måske bliver det en tunnel, hvis det ikke bliver en kombination af en tunnel og en bro, hvor man først kører over vandet til Saltholm og dukker ned under vandet til Malmø. Øresundsbroen er nødvendig også for det nordiske samarbejde, som desværre har haft så svært ved at komme igang. Måske burde andelsbevægelsen overtage løsningen af broproblemet, sådan som den har vist at kunne gøre det i andre nordlige fællesanliggender. I Amerika drives broer som forretning – det kunne vel også gøres her.

SALTHOLM
Flyveplads

Kongelunden på Amagers sydspids er i dag en lille forkroblet skov, der ikke har virkelig betydning som udflugtsmål, skønt stedet er smukt nok, men i de nye Amagerplaner vil Kongelunden blive fem gange så stor og forenet med et åbent strandparti, der giver mulighed for badeliv i Køge bugt.

Takom Stephensen. Tegning: Kai Weischer
ORTET: SE FORANSTÅENDE SIDE

Kanalgade

WEISCHER

vendigt, hvis der bliver alvor af at flytte Københavns Sydhavn til et andet sted end Amagers Østkyst. Så kan havneanlægget kun placeres på det sted, der er markeret med „Industri-Havn“. Følgen heraf er, at placeringen af det store opdæmmede friluftareal med klitrækker, kanaler, små-øer, lystbådehavne og rekreative områder, som er planlagt på en strækning af 7 kilometer fra Brøndby Strand til Hundige, i så fald vil ske på vestsiden af denne havn og muligvis fortsætte helt ned til Møse Havn. Denne havn udvides for tiden til det 4-5 dobbelte af sin hidtidige skikkelse. Også det lange opdæmningsprojekt langs kysten til rekreatationsformål er under realitetsbehandling i øjeblikket.

Men det er ikke blot ved kysten af Kalveboderne og Køge Bugt, forandringerne sker. Et godt stykke indenfor det forventede inddæmningsareal ser man stationerne på den nye s-bane (som alle er under anlæg), og endnu længere ind i landet den nye Vestmotorvej. Men foruden trafiklinjerne er der også en stor landskabelig forandring undervejs på dette sted, nemlig en 2 km lang kunstig sø, som ved opdæmning af regnvandet opstår i det bassin, hvor den nuværende Vallengsbæk mose ligger. Denne sø skal strække sig på begge sider af Vestmotorvejen i en samlet arealstørrelse af 40 ha – eller lidt mere end Damhus-søen. Den gamle Vallengsbæk Landsby, som er en idyl af rang, skal totalfredes.

Længere op imod Albertslund rejser sig et bjerg af jordmasser fra grundudgravningerne i denne mønsterby. Denne vældige pukkel i det ellers så flade landskab skal være et system af ski- og kælkebakker om vinteren og et højtliggende plantebevokset udflugtsmål om sommeren.

Og endelig (for at springe lidt udenfor kortets rammer) skal de store grusgraves stejle slugter ved Tunk gøres til grønne områder på samme vis som brunkulslejerne i Jylland.

Ikke ret langt herfra kommer den nye flyveplads, hvorfra privat- og taxa-flyvning fremtidig skal ske.

Og tværs igennem det samlede planlægningsområde skal det gamle fæstningsterræn lukkes op i hele sin længde fra Avedøre til Husum. Det ses tydeligt på kortet.

Den gamle Vallengsbæk landsby skal ligge som en fredet idyl midt i centerbebyggelsen.

Derfor har tegneren Kai Weischer på midter siderne i dette nummer af Samvirke givet et overblik over, hvad man kan vente sig af den sydvest og -østlige Københavnsegn i løbet af de næste hundrede år, ja sandsynligvis indenfor et langt kortere tidsrum.

Da ABSALON byggede sin borg, lagde han den første spire til at undergrave Amagers ø-tilværelse. Fra begge sider kravlede byen ind omkring borgens efterfølger „Slottet“. Det åbne vand blev til kanaler omkring Slotsholmen, og samtidig opstod et havneløb, krydset af brede broer. Bebyggelsen på Amagersiden, der oprindeligt var en selvstændig by, nåede i befolkningsantal op på at være Danmarks næststørste, men allerede forinden var de to bysamfund blevet til en enhed.

Alt tyder på, at øen Amager vil være forsvundet inden næste jubilæumsfest. I stedet for Kalvebod strand kan man tænke sig en bred „slotsholmskanal“. Og langs denne vandåre vil to grønne kanalgader på begge sider af dens løb føre helt ud til Køge bugt. Broerne over kanalen vil også være ført op over kanalgaderne, så det bliver dejlige promenadeveje uden krydsende trafik. Sydligst ligger den udvidede Kongelund, som får en badestrand længere og bredere end Bellevue-området. Samtidig kan man vente, at antallet af boliger på Amager tredobles. Der bliver plads, når lufthavnen forsvinder over til Saltholm – forinden skal der store skænderier til, men det har der altid skullet, før rigtige beslutninger kunne træffes. Da Martin Nyrop i sin tid havde vundet to konkurrencer om Københavns Rådhus, var der stadig en indflydelsesrig klike indenfor borgerrepræsentationen, som fanatisk kæmpede for at få en anden arkitekt. På samme måde var der kraftig opposition imod anlægget af Langelinie og Frihavnen. Sådan noget skal man ikke tage for tungt.

Amager kan endnu nå at blive en attraktion for København, og den driftige forstad Hvidovre, som altid har været stolt af sin sejlsport, kan blive ved at have havn – ud til den store kanal. Det skal ikke være nødvendigt for københavnernes at drage ensidigt nordpå, når man vil nyde friluftslivet ved skov og strand. Syd- og vestover bliver der mange muligheder.

Plantningen af VESTSKOVEN er begyndt. Det bliver ikke en lille klat træer. Når skoven engang er færdig anlagt, vil den byde på et grønt område af samme størrelse som Dyrehaven og Jægersborg hegn. Det er første gang i Danmarks historie, at man har plantet en storskov med det primære formål at give befolkningen en tumleplads. Alle andre skove er blevet plantet for at dyrke træer. Det vil tage en halv snes år, inden man er færdig, men på det tidspunkt er bevoksningen af den første del allerede oppe over mandshøjde. I forbindelse med skoven vil der ligge vide fredede engdrag, som strækker sig ned over Vallengsbæk mose til Køge bugt og langs Værebros å næsten til Roskilde fjord.

De fleste af os sørger, når byen vokser og ud-sletter tilvante landskaber, men den kommende by vil få helt nye værdier, og følgende generationer vil forhåbentligt synes, at vor tid handlede klogt og rigtigt, da man endelig tog sig sammen og planlagde byudviklingen.

**Den dug til
barnedåben?
Det kan du
da ikke mene...**

Synes du
ikke, den er ren
og hvid?

Jo, men er du
tilfreds med det?
Den mangler jo
fuldstændig
klarhed.

Kom, lad
mig vaske din
dug, Jytte. Valo
er det eneste, der
kan gi' den
klarhed.

**- og så tvang Valo's
ny blå kraft klarheden
frem i dugen**

**BLÅ
KRAFT**

Pragtfuldt,
Kirsten. Nu
ved jeg, hvor
meget klarhed i
tøjet betyder.

Du skal bestemt
ikke nøjes med rent
og hvidt vasketøj, når
Valo også kan give
det klarhed!

**Rent og hvidt
og mere end det... VALO tvinger KLARHEDEN frem!**

OK-nettet udvides. OK's anden auto-servicestation åbnes fornyligt i Slangerup. Her, midt i Nordsjælland, ligger stationen trafikmæssigt fint ved hovedvejen, hvor biler i hundredvis dagligt passerer. De, der stopper op ved OK-stationen, kan få benzin og smørelser og vasket køretøjet. Bilister, der foretrækker at pleje bilen selv, kan bruge en velforsynet selvpleje-automat med vaskeplads og vandslanger foruden støvsuger til den indvendige rengøring.

OK har i forvejen en tilsvarende servicestation i Helsingør, der betjener mange af sundbyens bilister. Landet over har OK sit net af benzinsalgs-stationer under stadig udvidelse. Det kort, Samvirke bragte i årets første nummer med angivelse af OK's daværende benzinsalgs-stationer, er nu håbløst forældet. Der er nu omkring halvdelen hundrede anlæg af denne art, hvor bilister kan tanke op med OK-benzin.

Største samlede bistandsindsats for andelsbevægelsen noget sted i verden udføres af Norden

22 andelseksperter, udvalgt i hele Norden, er for tiden i fuld gang med et træningsprogram på Den internationale Højskole i Helsingør. Omkring 1. oktober flyver eksperterne, de fleste med familie, til Kenya, hvor de vil virke for at fremme dette udviklingslands andelsbevægelse i en toårsperiode. I den første måned i Kenya skal eksperterne sætte sig ind i landets indre forhold, før de hver for sig går i gang med løsningen af de tildelte opgaver.

Træningsprogrammet bliver afviklet på højskolen med foredrag og gruppearbejde, men i sammenhæng hermed har de 22 eksperter gjort studier af andelsarbejdet på det lokale niveau i alle nordiske lande. Her i Danmark besøgte i den anledning andelsforeninger dels i egnen omkring Hjørring, dels på Søxøbing-egnen.

Der er seks danske i dette (det andet) hold af nordiske andelseksperter, der skal arbejde i Kenya. Flere af de seks har i andre stillinger tidligere virket i udviklingslandene, en enkelt kan således se tilbage på 20 års arbejde i Uganda, Kenyas naboland.

Når de 22 andelseksperter omkring 1. november tager fat på deres opgaver, er i alt 50 nordiske rådgivere indsat til fremme af Kenyas andelsbevægelse. Norden yder på denne måde den største samlede bistand på andelsbevægelsens område i noget enkelt land i verden.

Netop derfor var den første foredrags-

holder på træningskurset i Helsingør ingen ringere end præsidenten for Det internationale Andelsforbund, svenskeren, dr. Mauritz Bonow, der er en af toplederne i den svenske fællesforening KF. Selve kurset åbnedes af minister Hans Solvhøj, blandt foredragsholderne var også en repræsentant for andelsdepartementet i Kenyas regering.

5. periode

Førstedirektør Ebbe Groes er valgt som Andelsudvalgets repræsentant i Monopolrådet for den kommende treårsperiode. Det bliver Ebbe Groes' 5. periode som medlem af det indflydelsesrige organ, der så at sige føler prisudviklingen på pulsen. Monopolrådet har netop nu store og ansvarsfulde opgaver at røgte, idet prisudviklingen efter momsens indførelse skal vurderes og kommenteres. Ebbe Groes valgtes første gang til Monopolrådet i 1955. Det er Andelsudvalget, der foretager valget, fordi dette samlende organ for den danske andelsbevægelse er tillagt retten at udpege et medlem af rådet.

Storudvidelse i Nykøbing M

Brugsforeningssupermarkedet på hovedgaden i Nykøbing M har på tre år opnået en publikumyndest så stor, at butikkens rammer ikke længere rækker. Nu rådes der bod på pladsmangelen. Til butiksudvidelse og parkeringsplads er købt nogle naboejendomme. Kunderne får mere plads at bevæge sig på, og varerne bliver smukkere præsenteret. Bag det stærkt forøgede butikshus anlægges en stor parkeringsplads, hvilket vil blive påskønnet af de mange, der i bil drager til bys for at købe ind i supermarkedet.

Juletravlhed i juni

I „moms-ugen“, altså de seks dage forud for momsens indførelse, tog familien Danmark spenderebukserne på. Der blev købt ind, som der aldrig før er købt ind i en juniuge.

Brugsforeningen HB solgte i denne uge til sine medlemmer for 36½ millioner kroner kroner, og det er lige så meget, som der blev solgt i den hektiske indkøbsuge forud for sidste jul.

For de enkelte brugsforeningers butikker gælder, at omsætningen i moms-ugen godt og vel var dobbelt så stor som i en normal uge. Dette gælder ikke mindst de store butikker, Comus'er og Kvickly'er og alle de store brugsforeningssupermarkeder landet over.

Kvickly'erne i Randers og Helsingør havde en omsætning, som aldrig før oplevet. Det blev til 12.000-13.000 kroner – i timen.

Pyh! sagde personalet, da momstravlheden var ovre. På den første moms-dag var der langt mellem kunderne. „Her er som på en rigtig kedelig tredje juledag,“ sagde en varehusleder, som vi bad om en rapport.

Tillidsmedlemmer fra hele Norden til Danmark

Regelmæssigt samles brugsforenings-tillidsmedlemmer fra alle nordiske lande til konference om organisatoriske og ideologiske problemer. Ved nærmest forestående begivenhed af denne art vil FDB være vært. Det er tanken at afholde konferencen i juni næste år i København, hvorved den bliver et led i rækken af de begivenheder, hvormed Nordisk Andelsforbunds 50-års jubilæum fejres.

Dataanlæg til en milliard

I dag står der i de nordiske fællesforeninger og store brugsforeningers dataanlæg til en samlet værdi af 60 millioner kroner. Og det er kun begyndelsen. I løbet af nogle år vil den nordiske brugsforeningsbevægelse som helhed disponere over dataanlæg, der tilsammen er op mod en milliard kroner værd. Der er dog ikke tale om investeringer af denne størrelsesorden. De kostbare anlæg bliver nemlig lejet ud til maskinernes brugere.

Fra Rønne til Albertslund

Sent næste år vil forretningsfører S. Pa-relius, på grund af aldersgrænsens indtræden, forlade sin stilling som leder af FDB's centralafdeling i Albertslund, hvorfra brugsforeningerne i det nordlige og østlige Sjælland betjenes. Som efterfølger har FDB's bestyrelse udpeget forretningsfører Svend Koch-Hansen, der kommer til at bryde op fra Bornholm. I stedet for at lede en FDB-afdeling, der betjener 23 brugsforeninger, skal han fra næste november lede FDB's i enhver henseende største centralafdeling. Koch-Hansen kommer allerede fra næste juli til Albertslund for således at have god tid til at sætte sig ind i forretningsgangen i Albertslund-afdelingen.

Kaminen er slukket, men den er stadig midtpunktet for en britisk familie

Som afslutning på serien *Familien Europa* skildrer Samvirke i denne artikel et besøg hos familien Wood i en af Nordenglands sodsværtede industribyer, hvor bingo er ved at slå fodbold ud som nationalsport, og hvor selv den traditionsbundne engelske skole og den berømte, britiske pub i disse år skifter ansigt

Tekst: Christina Palmgren. Fotos: Tony Ray-Jones. . I samarbejde med den svenske brugsforeningsbevægelses blad Vi

FAMILIEN WOOD bor i *Wythenshawe*, en vældig kooperativ bebyggelse med omkring 95.000 beboere i udkanten af *Manchester*. De velholdte, ganske ens to-etages beboelsesklokker i dette område ligger strøet ud over et helt fladt landskab uden træer eller højdedrag til at give ly for vinden.

I familien Woods opholdsstue øser tapeter, gardiner og gulvtæppet blomsterkaskader ud over mig, undulaten *Sandy* synger, som priste den solvarmen i sit hjemland Australien, og udenfor vinduet ses et strålende rosenflor. Når det ikke er lige i sommertiden, er her alligevel koldt. Husets eneste varmekilder er et lille elektrisk element og en imiteret kulild i den åbne kamin. *Wythenshawe* og det centrale *Manchester* er *røgfri områder*, hvilket indebærer, at der ikke længere må fyres med kul i disse bydele. Den kunstige kaminild består af en kunststof-masse, der er formet som sorte og røde kulstykker, oplyst og opvarmet elektrisk.

Den snævre varme-sektor omkring den åbne kamin fungerer som et magnetisk kraftfelt den største del af året. Mrs. Woods yndlingsplads er en fodskammel, som hun kryber sammen på så nær „ilden“ som muligt. Undertiden skræller hun kartofler herinde. Børnene har deres legetøj i denne stue, som er den naturlige legeplads, og her læses også lektier, mens den øvrige familie ser TV. Ved sengetid skifter de mindste børn til pyjamas foran kaminen, inden de løber op ad trappen og kryber ned under sengetæpperne.

– Sommetider har jeg svært ved at forlige mig med vort klima, siger Edna – mrs. Wood. Jeg kan ikke lide passivitet, og jeg bliver passiv, når jeg fryser...

Det er stadig kun en brøkdæl af de engelske huse, der har centralvarme, og såvel afløbsrør som vandledninger ligger uden på husene. Når temperaturen synker under nul, plejer de at fryse.

Englands raceproblem

Omtrent hver time drikker vi te af rosenmønstrede kopper. Men vi

bliver stadig afbrudt. Først banker „mælke-manden“ på og vil have betaling for ugens leverance af mælk, appelsinjuice og æg. Næste gang er det grønthandleren, der præsenterer ugeregningen. Lidt senere træder mr. *Edward Hunt* ind i stuen med tilklippet foer til de jakker, Edna Wood syr som hjemmearbejde. Vi har netop sat os igen, da kludesamleren ringer med sin klokke og standser sin hestevogn udenfor lågen.

– Kunne du tænke dig at bo i Amerika? spørger jeg Edna.

– Nej, der kunne jeg kun tænke mig at tage over for at se mig om og besøge mine slægtninge. Jeg tror ikke, jeg kunne finde mig i den behandling, de farvede får. Jeg

ville blive vred, miste besindelsen og måske havne i fængsel. Du er jo kommet forbi Moss Side. Der bor mange farvede. En dag, jeg var på vej ind til byen, og vi holdt ved et busstoppested, hørte jeg gennem den åbne dør en hvid mand brøle til en farvet, at hans plads var i rendestenen, ikke på fortovet. Jeg sprang af bussen og henviste den hvide til rendestenen. Den farvede var både født og opvokset i England og har lige så stor ret til at være her som vi.

Sommetider tror jeg, at forskelle i levevis og ikke blot i hudfarve gør det svært for os at acceptere fremmede. De farvede, som bor i Moss Side, er tvunget til at bo primitivt, men fra deres hjemlande er de også vant til at leve i storfamilier. Når de overfører disse livsvaner til de små lejligheder, bliver trængselen enorm. Lige på den anden side af vor have bor derimod en farvet familie, der lever præcis som vi, og som desuden hører til den glade og åbne mennesketype. Jeg tror ikke nogen her i nabolaget tænker over, at de er mørkere i huden end vi andre.

– Hvad ville du sige, hvis dine børn en dag kommer hjem og fortæller, at de tænker på at gifte sig med farvede ægtefæller?

– Jeg ved ikke rigtig. Inderst inde ville jeg sikkert blive bekymret. Men hvis de unge virkede lykkelige, ville jeg nok forsøge at holde min ængstelse for mig selv. I begyndelsen ville de møde vanskeligheder, er jeg sikker på.

Selvstændige, beherskede og med en pæn optræden

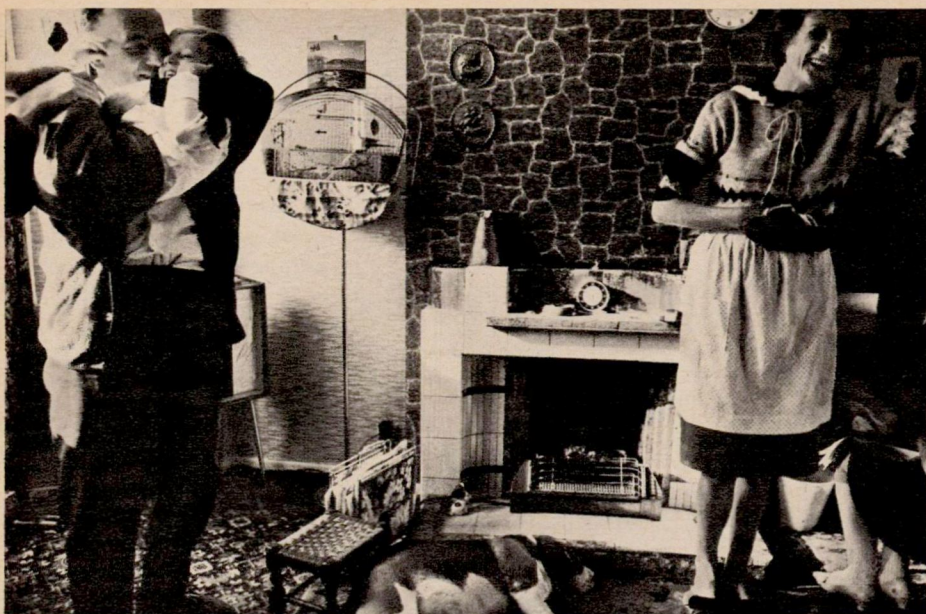
– Jeg kan ikke bestemme over min søn eller datter, når de bliver voksne, svarer Ednas mand *Eric*, da jeg stiller ham det samme spørgsmål. Min eneste indsats er at oplyse dem om de vanskeligheder, de kan møde. Den endelige afgørelse er deres egen. Vi ønsker, at vore børn først og fremmest skal blive selvstændige, men vi forsøger også at lære dem selvbeherskelse og en pæn optræden. Når det sker, at de kommer og foreslår noget, som jeg mis-

Fortsættes næste side.

Hele familien Wood, inclusive hunden Pagin. Personerne er fra venstre Lesley, Dave (forrest), Eric og Edna.

Kaminen er stadig centrum i de fleste engelske hjem. Men nu er den mange steder – som her – kun en attrap, hvor „kulilden“ består af elektrisk opvarmede „kulstykker“ af et eller andet kunststof. Til venstre Eric Wood med sit yngste barn, den femårige Dave. Til højre Edna Wood.

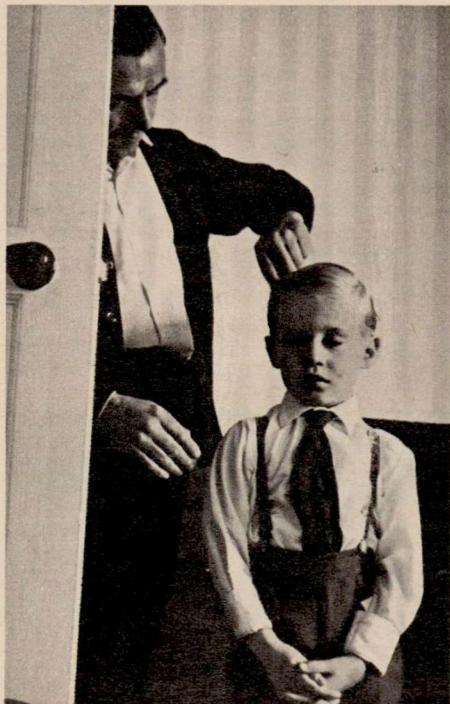
billiger, men som efter min mening ikke kan skade dem alvorligt, så plejer jeg at sige: Gør som du vil, så får du se, om du synes, det er rigtigt eller forkert...

Foruden ægteparret Wood og dets to børn, Dave og Lesley omfatter husstanden Ednas bror og hans trettenårige datter Elaine. Endnu en niece går nu på college og bor på skolen, men hendes værelse står stadig parat til hende.

Vort ene barn er et adoptivbarn, fortæller Edna, og jeg har forklaret, at for os var det et stort fortrin, at vi ud af en skare børn kunne vælge det, vi følte mest for.

Jeg har også talt med børnene om, hvordan de bliver til, og de reagerede meget naturligt. Min mor talte aldrig med os børn om den slags, vi hentede vor seksualoplysning hos jævnaldrende. I skolerne får børnene i de højere klasser nu seksualundervisning, men drengene og pigerne undervises hver for sig...

Vi berører spørgsmålet om kønsforbindelser mellem teenagere, og Edna mener, at det er vigtigt at lære unge mennesker selvbeherksomhed. Hendes indstilling synes delvis farvet af de vanskeligheder, en ung pige kan have

i, hvis hun bliver gravid. Det engelske samfund har ikke nogen særlig positiv stilling til ugifte mødre, som vil beholde deres barn. Her er det almindeligt, at barnet bortadopteret. Legal abort er vanskelig at opnå i England. Den bevilges stort set kun på medicinsk indikation.

Afgørelse for livet i 11 års-alderen

En dag kommer Elaine hjem fra skolen og er sur i udtrykket. Hendes taske havner i sofabjørnet, og hun mumler vredt, at hun hader vinrød.

– Tænk dig, siger hun til mig, at gå klædt klædt i samme farve, til man er atten.

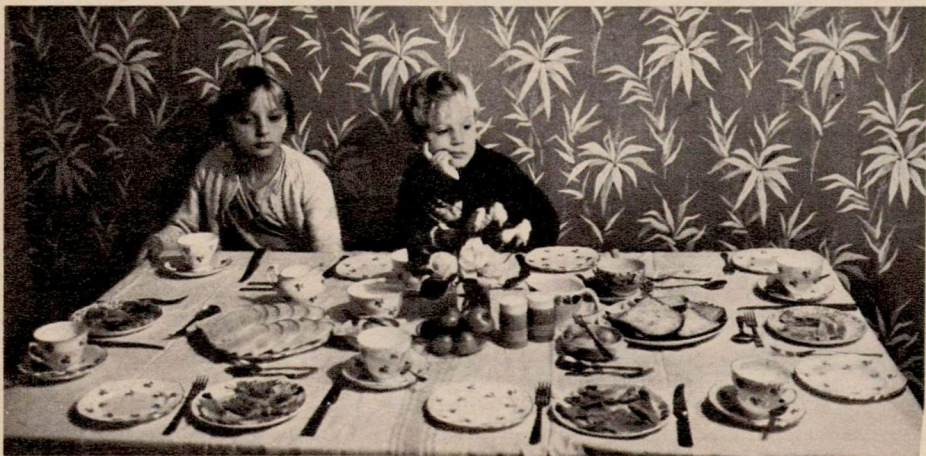
Hun hentyder til farven på skoleuniformen, som er obligatorisk, når man kommer op i hendes alder. Hun må kun klæde sig i „civil“ på fridage. Så bytter hun omgående til lærkort og synes, at engelsk mode er helt i toppen. Den blommerøde uniformskjole skjuler hendes knæ. Hun ønsker, at det i det mindste var tilladt at lægge den op.

I England har skolegang fra femårs-alderen været tvungen siden sidst i forrige århundrede, så selv Dave går i skole.

Indtil nu har børnene ved 11 års-alderen været igennem den såkaldte eleven-plus-

Søndag morgen: Eric steger bacon til morgenmaden.

examination, en prøve som afgjorde, om børnene skulle fortsætte i *grammar-school* (de bogligt bedst begavede), i *technical school* eller (hvis de klarede prøven mindre godt) i den såkaldte *secondary school*.

For børnene har denne prøve medført et vældigt pres, siger Edna, i særlig grad naturligvis når forældrene fremhævede dens enorme betydning for fremtiden. Der er også noget snobberi med i forældreambitionerne. Det betragtes som „fint“ at have børnene i en højere skole.

Dette system er dog nu under afvikling. I stedet vil lærerne føre nøje notater om hvert barn, så det kan placeres i de grupper, der giver dets begavelse de bedste muligheder. Undervisningen skal være mere indi-

Lesley og Dave venter på eftermiddagsteem i opholdsstuen.

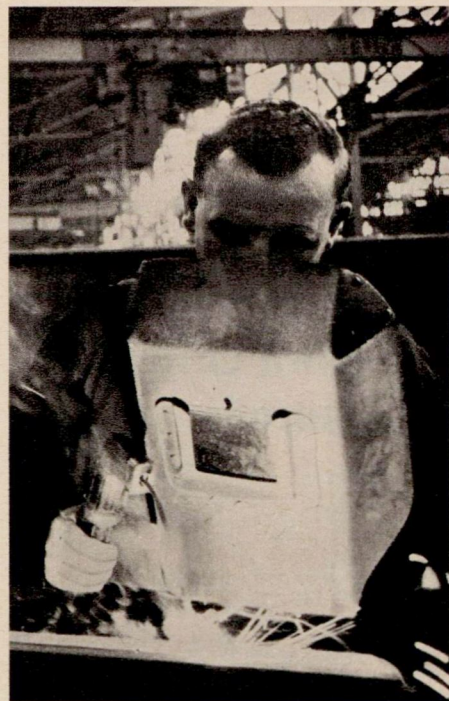

viduelt tilrettelagt og det vil igen kræve mindre klasser og flere lærere. Hvordan det så ellers skal kunne lade sig gøre med den enorme lærermangel, England har.

Fra morgenmad til fem-te

Ved syvtiden om morgenen starter Eric på den lange vej til fabrikken. En arbejdskammerat, der har bil, tager ham med. Fra det tidspunkt serverer Edna morgenmad i flere omgange frem til klokken ni, da hendes bror Walter får sin bakke med et stort glas juice, bacon eller pølse, æg, te og ristet brød. På det tidspunkt er børnene allerede i skole. Deres morgenmad ligner de voksnes. Dave elsker bacon, men er også begejstret for mælk og cornflakes. Lesleys yndlingsret er *scotch porridge*, som nærmest ligner gammeldags, dansk havregrød.

I skolen får børnene middag, et måltid mad, som der ydes betydelig statsstøtte til, så forældrene kun betaler nogle få kroner om ugen. Eric spiser blot nogle stykker smørrebrød i sin frokostpause og får en regulær middag, når han kommer hjem ved 17-tiden. Da plejer Edna og børnene at drikke fem-te med smørrebrød, salat og som afslutning ingefær-kage.

Eric på arbejdspladsen. Indenfor hans branche, den elektrotekniske, synes der ikke at være risiko for arbejdsløshed.

En eftermiddag får vi *Lancashire hotch-potch*, en slags kødsuppe på fårekød. Til søndagsmiddag byder Edna på lammekoteletter med chips, stegte kartofler, kartoffelmos og den obligatoriske *Yorkshire pudding* (nærmest en slags gratin), som serveres til al slags kød. Jeg bliver forundret over, at kartofler tilbrejdes på så mange måder til et enkelt måltid, men Edna ler bare og siger, at hun gør det af gammel vane. Noget drikkeligt serveres ikke til maden, og det føles ganske naturligt, i betragtning af det antal kopper te, vi har drukket i løbet af dagen.

Jeg tror ikke, det er for at gøre et godt indtryk på mig, at Elaine og Lesley skiftes

Højt humør i Salford Football and Social Club. Eric – til venstre – byder sine venner, kolleger fra fabrikken, på en omgang øl.

til at tage aften-opvasken, og at Dave dækker bord og tager af bordet hjulpet af faderen. Borddækningen er kompliceret, fordi bordet skal slås ud og løftes på plads og stole hentes ind fra køkken og entre. Efter måltidet skal alt stilles tilbage igen.

Søndag morgen finder jeg Eric alene i køkkenet. Han synes, det er ganske selvfølgelig, at han har påtaget sig at lave søndagsmorgenmaden.

Da Edna lidt efter sætter sig til det dækkede bord, spørger jeg, om hun kunne tænke sig at bytte arbejde med Eric.

– Nej, jeg trives ved at gå hjemme. Mens børnene er i skole, når jeg både at arbejde med symaskinen, gøre rent, vaske tøj og købe ind. Desuden har jeg tid til at følge med i skole-TV. I går formiddag så jeg *Shakespeares* drama *Macbeth*. Jeg vil være hjemme, når børnene kommer fra skole. Fra min egen barndom, navnlig en bestemt aldersperiode, kan jeg huske, hvor tomt det føltes at komme hjem fra skole, når der ikke var nogen at snakke med. Undertiden var jeg ligefrem bange. Min mor blev tidligt enke

og havde fem børn at forsørge. Hun havde intet valg.

Fodbold, pub og TV

Et par mennesker fra Ednas og Erics vennekreds inviterer os med i *Salford Football and Social Club* om aftenen. Edna forklarer, at det er almindeligt, man kommer sammen med sine venner ude i stedet for at invitere dem hjem. Enten mødes man i en klub eller i *the local*, den *pub* man synes bedst om blandt nabolagets værtshuse.

Jeg spørger mændene omkring vort bord i Salford Football Club om nogen af dem selv er aktive fodboldspillere. Det viser sig, at de fleste har lagt op, men gerne optræder som tilskuere til fodbold- og rugbykampe. – Hvad bruger De ellers fritiden til?

– Vi ser TV, lyder svaret. Ligesom Edna og Eric har de foreløbig kun to kanaler på

Fortsættes næste side.

Eric og Edna efter aftensmåltidet. Han får regulær middag, mens Edna og børnene plejer at få te, smørrebrød og salat.

deres TV-apparater: *ITV*, det kommercielle TV-program og *BBC I*, det ene af programmerne fra det statsdrevne fjernsyn. Den tredje kanal, *BBC II* haster det ikke så meget med at få installeret, mener de.

Ingen har sommerhus eller båd, og kun ungkarlen i kredsen har en bil, et „hundehus“. Endnu har ingen af dem holdt ferie udenlands, men nogle har voksne børn, som har været i udlandet på ferie.

Den nye nationalsport

Stemningen når de helt store højder, da tiden er inde til aftenens *bingo*. Det siges, at bingo er den nye nationalsport i England, og allerede for et par år siden havde bingo-klubberne over 14 millioner medlemmer. Bingo er først og fremmest de hjemmegående husmødres store fritidsinteresse. Edna er ikke særlig interesseret i spillet, men hendes ældre søster fortæller med stolthed, at hun hjemme hos sig har givet et værelse navnet bingo-rummet. Hver en stump, der findes i den stue, har hun vundet i bingo.

— På overfladen vænnede vi os til at leve et nogenlunde normalt liv, siger Edna en dag, vi taler om krigen. Men under overfladen var man altid bange. Vi vidste jo ikke fra den ene dag til den anden, om vi ville overleve. Det skabte igen en lad-stå-til-stemning, som jeg synes, kaldte vore værste sider frem.

— Hvad mener du om krigen i Vietnam?

— Når jeg ser på billederne af forældreløse, vietnamesiske børn, føler jeg stærkere end nogen sinde, hvor håbløs en krig er. Er det dog ikke et alt for primitivt middel at anvende overfor vanskelige problemer? Det viser sig jo, at den ikke løser dem.

Eric giver sin tilslutning. Han er stærkt

kritisk over for USA's Vietnam-politik. Om Storbritanniens egne militæruddgifter siger han, at de er alt for tyngende — syv procent af nationalindkomsten, medens kun seks procent går til undervisning.

— Med vor tids tekniske udvikling, kærnevåben og raketter, eksisterer der ganske simpelt ikke noget forsvar, siger han. De, som måtte overleve et angreb i dag, vil stå over for et kaos, som de ikke kan mestre. Derfor tror jeg, vi så hurtigt som muligt må begynde at tænke internationalt. Vi behøver en verdensregering i stil med FN.

Knap 400 kr. i ugeløn, 10 pct. i skat

Eric Wood er 43 år og arbejder som svejser på en elektroteknisk fabrik, hvor han har været i femten år. Der er 21.000 ansatte. Eric har gået i folkeskole fra han var fem til han blev tretten og har derudover ingen anden boglig uddannelse end deltagelse i et par kurser arrangeret af fagforeningen.

Hans bruttoløn svarer til 385–90 danske kroner om ugen. Når skatten (ti procent af lønnen) samt bidrag til socialforsikring og alderspension er betalt, bliver til rest ca. 315 kr. Edna får ca. 220 kr. til husholdningen og knapt 100 beholder han selv, dels til sine personlige udgifter, dels til opsparing med henblik på ferie og nyanskaffelser til hjemmet. Eric ryger og tager sig nu og da en øl sammen med sine venner.

Eric har fjorten feriedage om året. De tilbringes gerne ved *Margate* på den engelske østkyst, hvor familien logger sig ind på et pensionat, for at Edna kan have fri for husarbejde.

Edna Wood, 42 år, har samme skoleuddannelse som Eric. De er begge vokset op i Manchester. Inden hun blev gift med Eric

for sytten år siden, arbejdede hun som syerske på en konfektionsfabrik. Nu syr hun som hjemmearbejde børnejakker for en fabrik. Når leje af symaskinen er trukket fra tjener hun i højsæsonen 105–10 kr. om ugen.

Til børnene modtager familien Wood et offentligt børnetilskud på ca. 8 kr. om ugen for det første og ca. 10 kr. for det andet (og følgende).

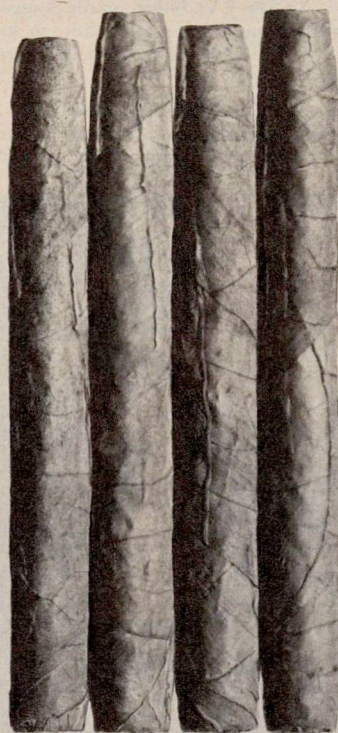
Boligen er et lejet énfamiliehus med fire værelser plus bad på første sal og to værelser plus køkken i stueetagen. Lejen beløber sig til ca. 350 kr. pr. måned.

Det ene af de to værelser fornedebes af Ednas bror Walter, som flyttede hen til familien Wood, da han blev enkemand for nogle år siden. Han beklæder en række tilidshverv både indenfor Kooperationen og undervisningsvæsenet. Desuden er han fredsdommer, hvilket vil sige, at han som lægdommer tager stilling til en del mindre straffelovsovertrædelser. Walters yngste datter bor også sammen med familien Wood, så husholdningen omfatter ialt seks personer.

De faste poster på Ednas ugebudget ser sådan ud:

Leje	80 kr.
El og gas	40 kr.
Forsikringer	25 kr.
Tøj og sko.....	45 kr.
Aviser og blade.....	7 kr.
Juice, æg, mælk.....	30 kr.
Brød og kager	30 kr.
Kød	40 kr.
Grøntsager	20 kr.

Som alle engelske borgere har familiens medlemmer gratis medicin, lægehjælp og sygebehandling. Også tandpleje er gratis fra småbørnsalderen. I tilfælde af sygdom får Eric tre fjerdedele af sin løn i sygepenge.

**STOR
NYHED**

Der er nok
af cerutter til
55-65 øre

-her er den første
senior!

Punch Senior er bedre kontrollér selv

Ja	Nej	
☒	☐	længere
☒	☐	tykkere
☒	☐	bedre rullet
☐	☒	dyrere
☒	☐	mildere
☒	☐	hvidere aske
☒	☐	smukkere farver
☒	☐	dejlig Havana smag
☒	☐	smager derfor bedre

...bliv senior-ryger

**60
ØRE**

... her får De **REN** **BESKED OM VASK**

De har som husmor og forbruger krav på at få en korrekt og saglig orientering om de vaskemidler, De bruger - om anvendelsesmuligheder, indhold og priser... Anvender De f.eks. til storvask: Ny Panzym til forvask, Super Blenda til klarvask og Topping i sidste hold skyllevand har De opskriften på, hvordan De bedst og billigst får den reneste vask!

SUPER BLENDA til storvask og klatvask

er det eneste selvkvirkende vaskemiddel på **ren** sæbe-basis og giver derfor en langt mildere og mere effektiv vask. Super Blenda er lavtskummende, selvblødgørende og som følge heraf specielt velegnet til maskinvask. Med Super Blenda får De mere vaskeaktivt stof pr. dl vaskepulver og mindst mulige kalkudfældninger i tøjet. Plastpose à 2 1/2 kg. ....

9,96

NY PANZYM til forvask og blødsætning

er et enzymatisk, skumstabiliseret vaskemiddel, der også er fortrinligt til blødsætning. NY Panzym's hurtigvirkende, æggehvids-spaltende enzymer fjerner vanskelige pletter og rande - og gir i forening med Super Blenda **højt** rent og klart tøj (De ser det bl. a. på skjorteflipperne og manchetterne!)

3,10

Pakke à 500 g .....

Fås også i 1 kg pakke. **5,95**

BLIDA til finvask

er det eneste finvaskemiddel på **ren** sæbe-basis og er derfor især velegnet til vask af uld, silke samt til finvask af syntetiske og strygelet-behandlede stoffer. Blida fjerner ikke fedtlaget fra uldfibre og bevarer derfor uldens naturlige greb. Blida er selvblødgørende og lavtskummende og kan derfor også bruges til finvask i vaskemaskiner. Pakke à 500 g

2,75

TOPPING tekstilblødgøringsmiddel

anvendes i sidste hold skyllevand. Topping gør tøjet blødt og lækert og letter strygningen. Fjerner statisk elektricitet fra syntetiske fibre. Plastflaske à 740 ml. .

2,98

Fås også i 2 1/2 liters dunk. **5,95**

* Ny Panzym, Super Blenda og Blida's sammensætning og brugsanvisning kontrolleres af DANSK VAREDEKLARATIONS NÆVN.

Bemærk! Doseringsangivelser for vaskemidler kan kun være vejledende, da doseringen er afhængig af såvel vandets hårdhed som tøjets tilsmudsningsgrad og -art.

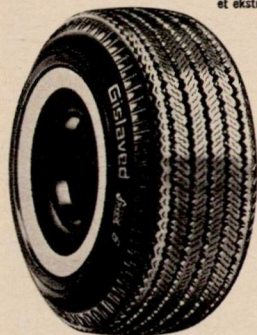
BRUGSEN

**STØRRE
SIKKERHED MED
Gislaved**

skabt til dårlige veje...
et ekstra plus på gode!

Gislaved har dæk til næsten alle biler, f.eks.

Størrelse	til f.eks.	alm. type	sl. løs
5.90 x 13	Record	85.50	97.50
6.40 x 13	Zephyr/Record	96.50	107.00
5.60 x 15	VW	91.50	104.00
5.90 x 15	Volvo	97.50	112.00
6.40 x 15	VW Pickup	104.00	118.00

**GÅ I BRUGSEN
- SÅ FÅR DE ENDDA DIVIDENDE**

**Ny
vikan
opvaske-
børste
gør det
bedre!**

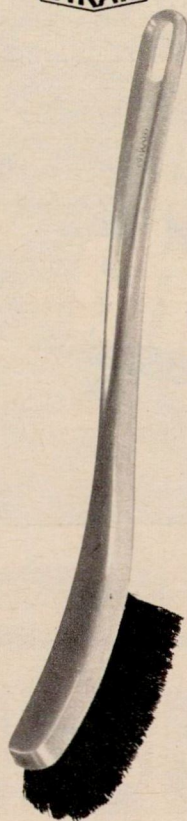
Ja, en ny VIKAN
gør det lettere,
hurtigere — og
RENERE!

Derfor er det i
Deres egen — og
hjemmets — inter-
esse at skifte ud
nu — til ny VIKAN
- kvalitetsmærket!

VIKAN BØRSTER I BRUGSEN

VIKAN

ROMANTIKKEN viger for MEKANIKKEN

*** Når Hanstholm havn om kort tid åbnes for fiskerne, indledes et nyt kapitel af fiskeriets historie på Vestkysten *** Kystfiskeriet udkonkurreres af den tekniske udvikling, som havn, auktionshal og stålkuttere tilsammen er udtryk for ***

OM KORT TID begynder sidste kapitel af den farverige og tusind år gamle historie om den vestjyske kystfisker. Historien ender, hvor Hanstholm havn begynder med indvielsen i denne måned.

Havnen sætter ikke det endelige punktum for kystfiskeriets jagt efter havets kobberslanter. Dertil er fiskerne for konservative. „Lad os nu først se,“ siger de. Men indenfor de næste tre års tid ventes de sidste og stædigste af kystfiskerne at have lagt op for godt eller at have bøjet af og flyttet kutterne til Hanstholm havn, som den lokalt kaldes. Når først de kommer der, vil konkurrencen meget snart sætte en stopper for småfiskeriet. Så bliver det havets sølv, det gælder, med store søgænde kuttere — guld er for meget at vente.

KYSTFISKERIET på Vestkysten i gamle dage — hvilket vil sige bare for få årtier siden — var hårdt. For nogle få kasser rødspætter eller torsk fristede mænd livet som vinter i åben båd på det åbne hav.

Fra den første dæmring tog fiskerne på havet, hvis ellers vejret var til det. Ikke sjældent kom de tilbage alt hvad årer og sejl kunne trække med en pludselig storm rygende i ryggen. Grejer og fangst blev derude. I et rasende kapløb søgte man at redde det nøgne liv, der oftest blev sat på spil i de sidste få minutter i det svære bråd over revlerne, inden man nåede den frelsende kyst. Hele fiskerlejet var vidne fra klitterne.

Reddede man livet, fulgte bagefter kampen for at bjerge eksistensen. Båden skulle sikres. Når havet gik hårdt på, båret af iskolde storme fra Atlanten, stod søerne helt op i klitterne. Mens bådenes vægt hjalp mændene til at vinde fodfæste i de sugende bølger bar de på deres ryg skibet i sikkerhed i klitten.

Værre var det, hvor kysten stod som en klint ud til havet. Her måtte man hjælpe-løst se til, mens det frådende hav huggede

båden til pindebrænde på den smalle strand.

Men ikke engang i land kunne folkene på Harboøretangen og Aggertangen føle sig sikre for havet. I 1868 skyllede havet over digerne og ødelagde fiskerlejet Nr. Langer i Harboøre sogn, mens havet i 1927 jog folkene ud af byen Toft i Agger sogn, hvor landsbyen Bollum tidligere var sunket i havet.

INTET under, at konerne gik i en evig angst på toppen af klitrækken, mens mændene bekendte sig til Gud eller havets dæmoner derude bag den frådende horisont.

Ingen steder blomstrede sekterne som langs Vestkysten. Graden af deres fanatisme var et mål for havets farlighed og den pris, man i menneskeliv havde betalt for fisken. Man kunne ikke værne sig mod angsten som erhvervssygdom uden at gå over gevind i sin tro.

Over hele landet løb i 1893 historien om pastor Carl Moe i Harboøre, der forbandede 23 omkomne fiskere ved deres fælles begravelse. Mere end en halv snes både var forlist. Men besætningerne var ikke troende i pastor Moes forstand. De havde fristet Herren ved at blive for længe på havet i deres griskhed efter flere fisk. De blev indhentet og straffet over revlerne. Nogle af dem havde endog fisket om søndagen.

Selv om vækkelsesprædikanternes tordenprædikener forlængst er forsvundet, lever de små trossamfund videre, men ikke med den samme fanatisme. Efterhånden som motorene har holdt deres indtog, bådene blevet større, og havet derfor mindre farligt, banker døden ikke på ruderne som forhen.

I DAG tænker vestkystens fiskere ikke umiddelbart på fare i forbindelse med deres erhverv.

— Jeg har fisket herfra i fyrré år, og jeg mindes kun én gang, at en fisker er druknet,

Fortsættes side 32.

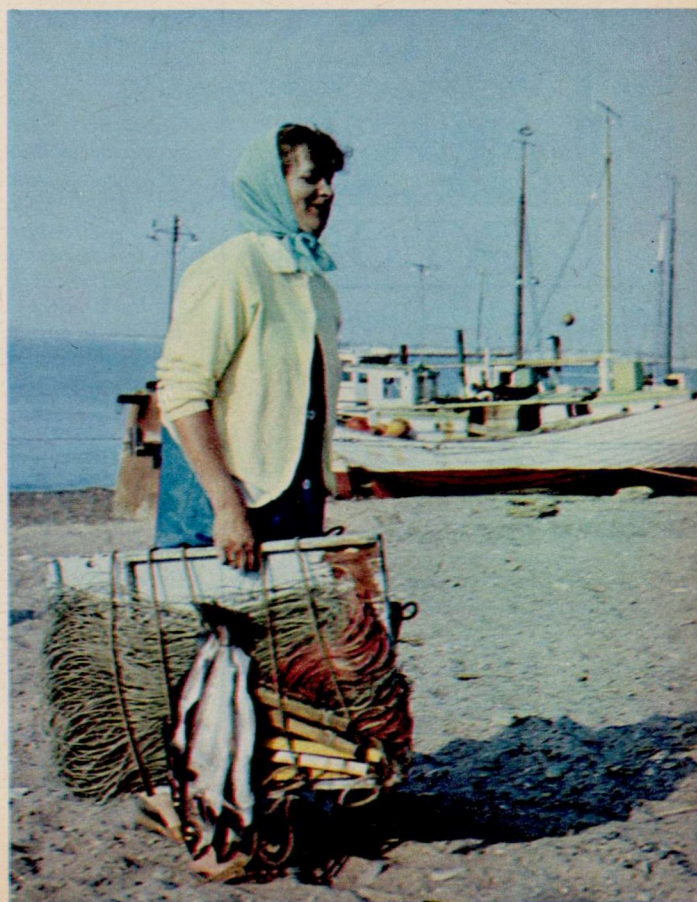

Fiskerbådene på stranden i Klitmøller. Ganske vist bliver bådene nu til dags trukket op og igen søsat ved hjælp af et spil, men let er det alligevel for fiskerne at blive våde, for bådene skal støttes, til de flyder.

Spillet på stranden i Klitmøller har fat i fiskerbåden, og en mand springer ud for at støtte båden, indtil den er helt oppe på stranden (t.v.). Fiskerkonen (herunder) bærer en del af grejet hjem, mens manden udlosser fangsten. Om føje tid vil dette Vestkyst-miljø kun eksistere som turistattraktion.

Hermesetas

- søder naturligt og billigt - bevarer den slanke linie og den gode smag - kalorie- og kulhydratfrit - er uskadeligt for tænderne - giver valget mellem blå og rød kvalitet, alt efter Deres smag. Over hele verden har flest fundet Hermesetas allerbedst til at søde maden, teen og kaffen...

Hermesetas - DET BERØMTE
SØDEMIDDEL FRA SCHWEIZ

**Kender De
et sødemiddel
med flere fordele
-så brug det!**

21023 M

Se efter LØVEN!

CEYLON

Deres garanti for

**REN
CEYLON
THE**

De er sikker på at få en ren Ceylon The, når en pakning eller en pose er forsynet med Ceylon Løven

Ceylon The fås i kvaliteter for enhver smag og til alle priser. Vælg en god kvalitet - det er kun 1-2 øre mere pr. kop!

fortæller den 69-årige formand for Klitmøller fiskeriforening, *Niels Olsen Krogh*.

- Han faldt overbord ude på havet. Revlerne har vi altid kunnet klare, fortsætter han. Bortset fra minesprængninger under og efter krigen er det den eneste ulykke, jeg kan mindes, som har med erhvervet at gøre.

Det er ikke, fordi her er farligt, at vi flytter, når havnen kommer, men så er kystfiskeriet færdigt. Det vil ske lidt efter lidt. Ingen tager af sted, før havnen er helt færdig, og vi kan ligge i roligt vand med vore skibe. Men vi flytter - det er da ligetil. Det er meget nemmere at gå ind og ud af havnen, end at skulle hale båden op og ned over stranden.

- Men nogle bliver vel tilbage?

- Selv blandt fiskere er der tværinger. Men de kommer nu nok også med. Vi har 14 både i Klitmøller. Vi har et ophalerspil, der årligt koster 50.000 kr. i drift. Der skal ikke forsvinde ret mange både, før udgifterne bliver alt for store, og så må de sidste holde op. Hvordan skal de ellers få deres både på land? Nogle af bådene kan laste op til en snes tons. De er tunge.

Det bliver også billigere at ligge i havnen. I de store fiskeristatshavne koster det kun omkring 65 kr. om året for at have en båd liggende. I øjeblikket kommer vi alligevel af med næsten 500 kr. for hver mand for at holde spillet i gang.

Niels Olsen Krogh beretter videre om de økonomiske fordele, havnen vil byde på. Havnepengene skal man måske ikke tage for tungt på, for det kan ændre sig. Der er stærke kræfter i gang for at lade havneafgifterne stige så meget, at de samlet kan få alle statshavne til at løbe rundt. Men de større landinger i den store havn vil ned-sætte fiskernes omkostninger på et helt andet felt, nemlig i sparede omsætningsudgifter.

Olsen Krogh regner med, at den landede fisk - uanset prisen i øvrigt - vil give ca. 20 øre mere kiloet på grund af de sparede udgifter til transport og omladning for at få fisken til auktionen i Lemvig. Hanstholm får sin egen auktion.

Dertil kommer, at prisen formodentlig vil stige adskillige øre kiloet. Landinger i småpartier trykker priserne, og de lokale andelseksportforretninger har kun lige kunnet løbe rundt. Man har for små og ustadige tilførsler til at kunne oparbejde en udenlandsk kundekreds af betydning. Et eksempel på prisforskellen er de 18 øre, klitmøllerne får for kiloet af skidtfisk, der samme dag sælges for mellem 20 og 48 øre i Skagen.

KYSTFISKERNE er forholdsvis gamle mænd. Ingen ung fisker ville drømme om at begynde sin karriere ved en af de små landingspladser på den barske kyst, hvor man bliver våd, allerede inden man får begyndt fiskeriet. Selv om båden ikke mere skal skubbes ud ved hånd- og rygmuskelkraft, så skal den støttes, til den flyder, og er man ikke blevet våd ved det, skal de næste minutter gennem den bragende brænding i den lille båd nok gøre det.

Selv om en havn ikke vil forøge antallet af dage, hvor man kan gå på fiskeri - er

Mange hænder er i arbejde, når fangsten udlosses fra bådene på stranden (herover). Fisker Niels Olsen Krogh (herunder) regner med at havnen i Hanstholm betyder bedre priser på den landede fisk, fordi mange udgifter til transport og omladning spares.

det havvejr, skal vi også nok komme ud over revlerne – er indtjeningsmulighederne langt bedre ombord på de store kuttere. Ved kystfiskeri kan der laves mellem 15,000 og 20,000 kr. om året, mens den unge fisker på stålkutteren i et godt år kommer op på det dobbelte og mere til.

I Danmarks største fiskerby, Skagen, er det ikke en sjældenhed at finde en fisker på omkring 25 år, der i 1966 tjente mere end 50,000 kr.

Dertil kommer der de komfortable forhold på de store skibe og fremfor alt den nemmere adgang til fritidsforhold, når de er i land. *Det* har længe trukket de unge fiskere væk fra kystfiskeriet til de nærmeste store fiskerihavne, Esbjerg, Thyborøn og Hirtshals.

At Hanstholm havn tager livet af kystfiskeriet er ikke ensbetydende med havnens øjeblikkelige succes. Den skulle have været åbnet for 25 år siden, siger fiskerne fra de nærmeste småbyer. Da var det endnu ikke utænkeligt, at en ung mand købte sig en tredie- eller fjerdepart i en kystjolle.

NU ER DE unge væk, og mange af os er for gamle til at begynde et nyt sted. Og nye skibe skal der nok også til. Man bliver sikkert snart ked af at se de store både i næsten al slags vejr sejle ud der, hvor de mange fisk står, mens man selv står med sin lille jolle og venter på godt vejr eller måske lossere sine højst hundrede heldige kasser fisk ved siden af stålkutterens trestinde.

Kystfiskerne stod virkeligt på spring for at rykke ind i Hanstholm havn med nye kuttere, da man ventede havnen færdig i midten af trediverne. Niels Olsen Krogh bestilte dengang, sammen med andre, en ny kutter, men bestillingen måtte jo annulleres.

HVAD DER herefter vil blive af Slettestrand, Klitmøller og Vorupør – tre fiskerlejer i Hanstholms nærhed – ser man i nord. Åbningen af *Hirtshals* havn reducerede i løbet af ganske få år fiskepladser som Tornby, Lønstrup, Løkken og Blokhus til steder, hvor kun den ældre generation af fiskere kunne og ville leve på et efter moderne forhold eksistensminimum.

Som Hanstholm bliver en ny Hirtshals, forvandles de små fiskepladser til nye udgaver af Lønstrup, Løkken og Blokhus. De bliver til feriebyer, hvor de sidste kystjoller er en slags lokale teatre med spilletid for turisterne, når bådene kommer ind og med særforestillinger i hårdt vejr, når redningsbåden sendes ud for at assistere de sidste både over revlerne. Feriebyer, hvor det er populært at være på fornavn med byens gamle fisker, der over en dram i den „gamle fiskerkro“ endnu kan huske „hvordan hun stod på tredie revle“, hvordan „Lillefredrik“'s nye båd vendte hele vejen rundt og alligevel kom hjem med alle folkene – og alle de andre historier, blodige, voldsomme og morsomme, som enhver fiskeplads har et væld af.

Det bliver på kroen, det sidste kapitel i historien om den jyske kystfisker skrives. Endnu et traditionsrigt „håndværk“ er blevet mekaniseret.

- denne tand

og alle tænder fortjener

en ny

Tandex

TANDBØRSTE

Tandex

væbnet til tænderne...

Bay & Vissing
AKTIE-SELSKAB

Hvor hurtigt
kan De prøve
(eller gå tilbage til)

Tampax
tamponer
efter en
fødsel?

Spørg Deres fødselslæge. Han ved det allerbedst. Han vil sandsynligvis foreslå en ventetid passende til Deres specielle tilfælde. Men hvor vil det være vidunderligt, når De igen kan bruge Tampax tamponer.

De får fuldstændig frihed – frihed til at tage på, hvad De har lyst til – til at gøre, hvad De ønsker – uhindret! De vil føle Dem friskere end nogensinde før. Fri for bælte, nåle, bind, fri for hudløshed og irritation.

Kort sagt: Tampax indvendige hygiejne er så behagelig, at man ikke engang kan mærke den, når den er på plads. Og den er så vidunderlig let at komme af med, når De skifter.

Med Tampax tamponer kan De tage karbad eller brusebad og (når sæsonen kommer) bade og svømme.

Så snart De bliver Dem selv igen – og De vil blive mere aktiv end nogensinde før – vil De være glad over, at De opdagede den moderne metode – Tampax.

TAMPAX
tamponer

Menstruations-beskyttelse ... bæres indvendig
TAMPAX SCANDINAVIA A/S · KØBENHAVN

på vej mod

ELEKTRO- MOBILEN MED DEN KOLDE MOTOR

En luksusbil uden køler, tændrør, kardanaxel, differentialhus, med vandtank som „udstødningshus“ – en vogn, der ikke forpuster byernes luft med hverken støj eller giftgas... en sådan vogn ville uden tvivl vække opsigt på en udstilling og i høj grad interessere sundhedsmyndighederne.

Det er ikke ønsketænkning. Om få år begynder den slags vogne sikkert at dukke op i trafikken.

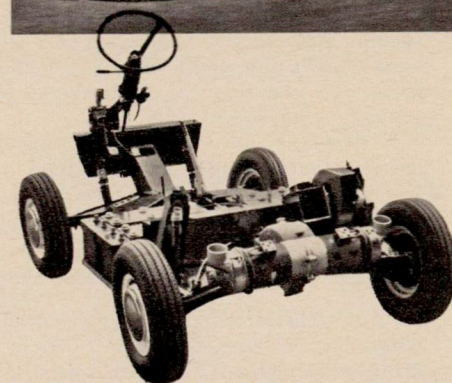
Vi taler om el-værker og om, at de producerer så og så mange kilowatt energi. Men i grunden er det forkert. Det er lige så umuligt at producere energi som det er umuligt at få energi til at forsvinde. I alle kraftværker og motorer sker „kun“ en forvandling af to eller flere energiformer.

Ligesom man let kan veksle hård valuta til „blød“, men vanskeligt omvendt og i hvert fald med kurstab, således er der til enhver energiomsætning knyttet et kraftspild, oftest i form af varme (i et kulfyret el-værk cirka 70 procent). Nutidens absolut største energimængder – cirka 95 procent – hentes fra forbrændingen af kul, olie og naturgas. De omdannes først til varme, vanddamp trækker en turbine og denne atter en generator eller dynamo, som „producerer“ elektricitet. Også de mest moderne atomkraftværker arbejder på denne måde. En stor part af varmeenergien går uvægerlig tabt. Der findes ingen maskine, som 100 procent omsætter sin tilførte energi mekanisk.

Interessen samler sig derfor om metoder til direkte forvandling af energiformer. Da elektriciteten dækker langt størsteparten af menneskehedens behov, sigter man navnlig mod at „fremstille“ el-kraft på denne måde.

Men er det virkelig nødvendigt, når der allerede findes store strømproducerende atomkraftværker? Svaret må blive bekræftende. Reaktorerne som sådan leverer ingen strøm, kun varme til konventionelle el-værker. Og i drift er de mere upraktiske. Lige gyldigt om forbruget er stort eller lille, må de arbejde på fuld styrke. Om natten plejer man at udnytte den overskydende energi til at pumpe vand op i et højtliggende bassin. Herfra falder det så ned og trækker dynamoer. Men energitabet er alligevel meget stort.

Hvis man i stedet brugte brændstofferne til at spalte vand i brint og ilt, der siden atter føjedes sammen under energiudvikling, fik man 1 kWh ud af hver 0,4 liter vand, i gasform skulle bruges 0,5 kubikmeter brint og 0,25 m³ ilt til hver kWh.

Fords engelske elektromobil, en lille, kompakt fire-personers vogn tænkt til bykørsel, ses øverst, og derunder bilens chassis med de fire batterier placeret under forsedet.

Det er, hvad der sker i de såkaldte brændstofceller. Som verdens førende industrination har USA de seneste år alene for sit vedkommende brugt skønsmæssigt over 100 millioner dollars årligt til forskning på dette område.

St. Hans-ormene som forbillede

Allerede i begyndelsen af forrige århundrede begyndte kemikerne at virkeliggøre den gamle ønskedrøm om direkte energiforvandling. Men problemerne var større end ventet. Først i det sidste årti er sket afgørende fremskridt. Det er navnlig den amerikanske industris kemikere, som har videreudviklet brændstofcellen, da de skulle bygge en generator til satelliters og rumskibes elforsyning.

Brændstofcellen er et såkaldt galvanisk element ligesom tørbatteriet. Begge forvandler kemisk energi direkte til elektrisk. Man kalder det en kold forbrænding, fordi cellen ikke frembringer nogen varme. Sankt Hans-ormen har i millioner af år omsat kemisk energi til „koldt lys“ og med en forbløffende høj virkningsgrad. Hvis vi kunne gøre den kunsten efter, ville det spare el-værkerne

for millioner og atter millioner tons kul.

Et lommelygtebatteri, der indeholder salmiak og zink, forvandler kemisk energi næsten 100 procent til elektrisk under indvirkning af luftens ilt. Batteriet bliver ikke mærkbart varmere. Men selv denne forvandling er pr. kilowatt-time ti gange dyrere end produktionen i et varmekraftværk med kun 30 procent nytteeffekt.

Brændstofcellen arbejder derfor på en anden måde. Brændstof og iltningsmiddel får ikke, som ved „normal“ forbrænding, direkte kontakt med hinanden. De nyere modeller består i princippet af en beholder med en elektrolytisk væske. I væsken er nedsænket to porøse rør- eller skiveformede elektroder, som foroven danner plus- og minuspol. Det stof, som skal forbrændes, for eksempel alkohol, methan, naturgas eller brint, ledes til den ene elektrode og ilt til den anden. I elektrolyt'en reagerer stofferne med hinanden, der opstår ioner og mellem polerne en elektrisk spænding. Som affaldsprodukt opstår rent vand.

Knaldgas – men lydløs forbrænding

For tiden eksperimenteres meget med et batteri, der udnytter brinten – den letteste og lettest antændelige af alle grundstoffer, derfor ideel som elektrokemisk brændstof. Måske husker De fra skolens fysiktimer begrebet knaldgas, d. v. s. brint og ilt i rumfangsforholdet 2:1. Det er denne blanding, man vil udnytte i knaldgas-batteriet, men her sker ingen eksplosion. Brint og ilt forener sig lydløst og giver kold forbrænding ved almindelig stuetemperatur og normalt lufttryk. Man er foreløbig nået op på 91 procent direkte forvandling af kemisk energi til elektrisk.

Fremtidens bilmotor vil sandsynligvis bestå af brændstofceller. Amerikanske bilfabrikker har bygget batterier så kraftige, at de giver vognen en maksimalfart på 129 km/t.

Ford i Detroit og London samarbejder om konstruktionen af en elektrodrevet personvogn særlig tilpasset bytrafikkens pladsforhold, maksimalhastigheder og aktionsradius. Arbejdet blev påbegyndt med et nyt batteri, der oplader indtil 15 procent mere strøm end de gængse bly + syre akkumulatorer.

Den endelige vogn, som skulle komme på markedet om cirka fem år, bliver „en fire personers bil i den lavere middelklasse med begrænset ydeevne, cirka 65 km/t maksimalfart og ca. 240 kilometers kørsel før batterierne skal genoplades“.

Ingen bevægelige motordeler

Elektriske relæer mellem batteri og motorerne – en i hvert hjul – gør differentialhus og kardanaksel overflødig. Bilisten kan i kurver regulere hjulenes hastigheder og således modvirke udskridning på glat kørebane. Da brændstofcellerne kan anbringes hvor som helst på vognen, bliver det muligt at give karosseriet den bedst mulige vægtfordeling. Motoren tåler stærk overbelastning i kort tid, så den starter og accelererer hurtigere og giver vognen samme smidighed i trafikken som den benzindrevne med stærkere motor. Der spildes ikke brændstof på tomgang foran røde trafikfyrrer eller i færdsspropper; strømmen slås simpelt hen fra. Motoren har ingen bevægelige dele (minimal slidtage) og kan aldrig løbe varm. Endelig – og ikke mindst – kører man længe for sine penge.

Udviklingen er så vidt fremskredet, at

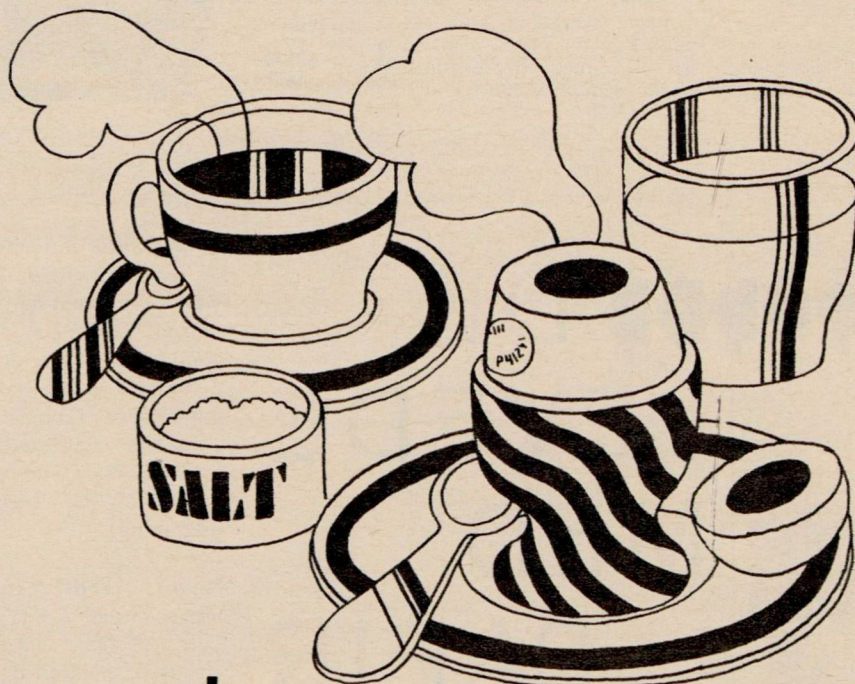
man inden 1975 regner med at have brændstofcelle-batterier på 100 kW. De vil rimeligvis først blive brugt som jævnstrømskilder til motorer i for eksempel rutebåde på indsøer, elektrokørrer, traktorer og trucks. For ydelser op til nogle kilowatt får brændstofcellen betydning i rumfartøjer, så meget mere som „udstødningen“ kan anvendes til besætningens vandforsyning. Men også alle slags efterretnings-, signal- og måleapparater egner sig for brændstofcellen.

Udnyttelsen af brændstoffet – den maksimale forvandling af to energiformer – ligger højere end i nogen anden motor:

Solcellen	14 pct.
benzinmotoren	25 ”
dielselmotoren	35-41 ”
varmekraftværk	
med gasturbine	32-35 ”
med dampurbine	38-42 ”
vandkraftmaskiner ca.	40 ”
brændstofcellen	50-70 ”

De modeller, som forsøgene nu gøres med, er for dyre, tunge og omfangsrige til at kunne konkurrere med moderne bilmotorer. Man skal under 10 kilogram pr. kilowatt. Men hvis det lykkes at opfinde billige elektroder med lang levetid og den atmosfæriske luft bruges som iltningsmiddel for let håndterlige og måske endda urene brændstoffer, der omsætter energi ved lav temperatur, er brændstofcellen sikker på at erobre et stort marked.

Og forskningen er under alle omstændigheder af største vigtighed. Thi hver gang det lykkes at fordoble en energiforvandlings nytteeffekt, betyder det jo, at vor klodes svindende reserver af kul, olie og naturgas kan strække dobbelt så længe som beregnet.

**morgenmad
er først og fremmest
blødkogte æg!**

uh·AEG

forbruger nyt

redigeret af Bodil M. Begtrup

Hvad er 4-F-mærket?

* Samvirke's forbrugeroplysning er vi glade for. Mig har den fristet til at spørge, om det ikke ville være en god læserservice med en samlet oversigt over 4-F-mærkede varer, og især over dem, som FDB fører. — Helene Riisberg, Bakkedraget 12, Nyråd.

* Vi bringer nedenstående et svar på fru Riisbergs spørgsmål og tilføjer, at vi har sendt vor sædvanlige opmuntringspræmie på 35 kroner for det gode spørgsmål.

4-F-mærket garanterer, at stoffet er brugs-egnet, og at kvaliteten er i orden med hensyn til slidstyrke, farveægtighed m. m. Med 4-F-mærkede varer følger varedeklaration og behandlingsoplysninger. Hvis varen viser sig ikke at opfylde 4-F-mærkets krav, skal den erstattes — også udgifter som sylø, sadelmagerarbejde og lignende må fabrikanten erstatte, hvis varen har været korrekt behandlet hos forbrugeren og ansvaret for fejl derefter kan placeres hos fabrikanten.

Heldigvis for forbrugeren kommer der flere og flere 4-F-mærkede varer frem. Tæpper, løbere, plaider, møbelstoffer og gardiner er tit 4-F-mærket. Metervarer til beklædning ligeledes, og 4-F-mærket sidder ofte også på strømper, sokker, sportstrømper, undertøj, elastik, strikægarn, teldug, foruden på duntæt stof og på madrasstof.

4-F-mærkede FDB-varer

Slidmand arbejdssokker og sokletter er fremstillet af uld/nylon. Der er tre måneders garanti. Arbejdssokker fås i gråt og grøn-

meleret i størrelserne 10½, 11, 11½, 12. Pris 11,50 pr. par.

Slidmand sokletter i samme materiale som sokkerne og med samme slidgaranti fås kun grønnelede. Pris 9,65 pr. par.

Sokker og sokletter kan fås i større numre. De må bestilles af brugsen på FDBs beklædningsfabrikker, og der må aftages fem par — medmindre brugsen selv vil beholde nogle af dem.

Norita damestrømper i gængse størrelser og modefarver fås i følgende kvaliteter:

Netperlon, sømløs, med crepetop og maskestop, 1×20 den. Pris 5,95.

Helita crepe, sømløs, 1×20 den. Pris 7,95. 2×20 den. Pris 8,25.

Helanca crepe, fullfashionerede med søm, 1×20 den. Pris 7,95.

Stafet herre- og drenge-undertøj, interlock og finrib.

Slidmand arbejdstøj, jakker såvel som benklæder.

Elastik i stykker à fem meter, 8 og 10 mm bredt, til henholdsvis 1,10 og 1,25. Elastikken tåler kogning og de gængse vaskemidler.

Stoffet til FDB-mærkede puder og dyner er 4-F-mærket, hvilket sikrer, at de er absolut duntætte, slidstærke og farveægte over for lys, vand og sved.

Alle danske 4-F-mærkede tekstiler bærer dette mærke:

Importerende tekstiler, som ønsker en tilsvarende mærkning, kontrolleres på samme måde som de danske tekstiler og får ved godkendelse det såkaldte knudemærke, som ser sådan ud:

Luk lynlåsen

* Lynlåsene i cowboybukserne går i stykker! Sådan har der stået i flere, ikke særligt venlige læserbreve.

* Det er da også noget af det mest irriterende at skifte lynlåsen ud i arbejdstøj eller cowboybukser, så vi forstod irritationen.

Leverandøren blev ulykkelig, da klagerne blev forelagt ham, ikke mindst fordi han havde forsynet cowboybukserne med en ekstra solid, 6 mm messinglynål, vel vidende, hvad de udsattes for i brug.

Et rent detektivarbejde afslørede årsagen til lynlåsenes sammenbrud:

Lynlåsene kunne gå itu i vaskemaskinen, hvis de ikke var trukket op, inden de kom i vaskemaskinen. De åbne lynlåses messingtakker kan knække, når de i vaskemaskinen slynges mod metaltromlens vægge. I det mindste svækkes de, så de knækker bagefter i brug. Det er trist for bukserne, men det er endnu værre for vaskemaskinen, hvis de små metal-takker forvilder sig ind i vaskemaskinens ædle dele.

Altså: Luk lynlåse i alt tøj inden det går i vaskemaskinen eller sendes ud til vask.

DE LEVEDE MED PAPIR

ARBEJDSLETTELSER kan købes med køleskab, fryser, støvsuger, opvaskemaskine, vaskemaskine, røremaskine. Men hvad med det billige papir? Kan det spare tid og lette arbejdet så meget, at merudgiften betaler sig? Det fik det kendte svenske blad *Allt i hemmet* lyst til at kigge nærmere på. En

familie, hvor forældrene begge er lærere og med to børn under tolv år, lovede at være prøveklude og „leve med papir“ i en måned, i alle de tilfælde, hvor det lod sig gøre. Derefter ville de indberette, hvad eksperimentet havde kostet, hvilke lettelser, papiret gav i arbejdet, og hvordan familien i det hele taget syntes om at bruge papir, hvor stof før havde været anvendt. Vi gengiver her i store træk familiens oplevelser med papir.

Papir i køkkenet * Husholdningsrullen blev brugt flittigt i den almindelige kvalitet samt i en stærkt sugende kvalitet. Al-kluden erstattede karkluden, og vådstærke papiraffaldsposer indtog affaldsspendens plads.

Papir til måltiderne * Papirservietter i billig kvalitet blev brugt til daglig og i cellstof, når der var gæster. Mærkeligt nok brugte man også papirduge. Det kostede familien ikke mindre end 32 (danske) kroner om måneden. De kan spares, ja er i virkelig-

GELANITO TIL MARMELADE OG GELE

Gelanito indeholder geledannende stoffer, som gør marmelade og gelé stiv, selv om frugten ikke indeholder større mængder pektin.

Gelanito til marmelade fås i breve med 20 gram til 82 øre og med 66 gram til to kroner. Portionerne er beregnet henholdsvis til halvanden og fem kilo frugt plus sukker. Der skal ikke konserveringsmiddel i marmeladen, da det er tilsat *Gelanito*-pulveret. Med *Gelanito* kan marmeladens kogetid ned-sættes, og sukker tilsættes efter smag. Selv om sukker helt eller delvis erstattes med sødemiddel, når der er behov for det, kan *Gelanito* stivne marmeladen.

Gelanito til gele i breve med tyve gram til 82 øre er beregnet til en liter frugtsaft plus sukker.

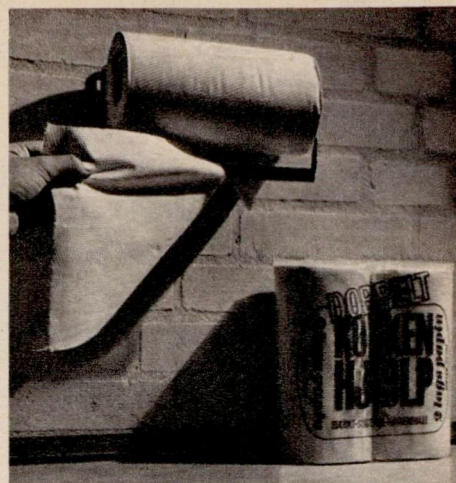
Der er udførlig brugsanvisning bag på begge breve. Følges brugsanvisningen nøje, vil man få et fint resultat af sin syltning.

HVIDLØGSSALT

Til fisk, kød, supper og salatmarinader er *hvidløgssalt* et dejligt krydderi. Det bruges ganske som salt i retter, hvor et strej af hvidløg virker helt rigtigt. Tænk f. eks. på tomatsovsen (sugo) til makaroni- og spaghetti-retter. Den ville ikke virke spor af „italiensk“, hvis den ikke smages til med *hvidløg* og *rosmarin*, som også fås i FDB's krydderiglas.

I *salatmarinader* og i *mayonnaise* til fisk og et eller andet i gelé passer lidt hvidløg. Det er så nemt at bruge hvidløgssalt, og man er så dejligt herre over, hvor kraftig hvidløgssmagten skal være.

Mange vil slet ikke vide af hvidløg. Det skyldes sikkert, at de nærmest er blevet for-givet af det i de hvidløgsspisende landes mad. Brugt med måde er det et fremragende krydderi, så det bør have sin plads i krydderisamlingen. Har man det ved hånden, så bruges det. Udgiften kan ikke skræmme nogen. Et glas koster 1,52, og det rækker til megen mad.

NY KØKKENRULLE

Dobbel køkkenhjælp hedder den ny køkkenrulle, som nu fås i brugsen. Den hedder *dobbel*, fordi der er *to* ruller i en pakning, men navnligt fordi den består af et *dobbel* lag vaffelpræget papir.

Dobbel køkkenhjælp er i en meget kraftigt sugende og ret vådstærk papirkvalitet. Det sidste betyder, at selv i våd tilstand kan papiret holde til en del uden at gå itu eller fnugge.

Dobbel køkkenhjælp kan f. eks. udmærket bruges som engangshåndklæder (når der er gæster) og til småbørn. Til rengøring i køkken og til af- og op-tørring er rullen dejlig at arbejde med. Og enhver bilejer vil være lykkelig over at have en rulle *dobbel køkkenhjælp* liggende i vognen.

Hver rulle er ca. 30 meter lang, 22 cm bred. Papiret er perforeret i ens længder. Prisen er 2,95 for en pakning med to ruller. Desuden har brugsen stadig sin velkendte husholdningsrulle.

heden overflødige og besværlige, stråbords-måtter eller en pæn, robust bordplade er bedre, pænere og billigere. Mad og drikke blev serveret på paptallerkener og i pap-bægre.

Papir til personligt brug * Familien brugte papirhåndklæder, papirvaskeklude, rense-servietter og naturligvis toiletpapir.

Udgifterne til dette papirorgie * Der blev anvendt papir for et beløb svarende til 200 danske kroner, heri er papirdugene ikke medregnet. Det var en dyr omgang. Men fra beløbet må dog trækkes udgiften til familiens normale papirforbrug foruden hvad der blev sparet i vask. Desuden skal fra-trækkes den mindre investering i håndklæder, viskestykker m. m. samt i porcelæn og glas. Uden at have foretaget andet end en skønsmæssig beregning kan merudgiften i forsøgsmånedens vel sættes til halvanden hundrede kroner.

Hvad fik familien så for disse penge til papir?

* Der blev sparet tid – cirka fyrre-femog-fyrre minutter daglig.

* Bedre hygiejne opnåedes.

* Husarbejdet blev mere lystbetonet.

Tidsgevinsten fremkommer ved mindre opvasketid sammen med den tid, der spares ved borddækningen, fordi service ikke skulle tages frem og sættes på plads igen. Tid blev også sparet ved smårengøringer i køkkenet. Her blev stålvaske og komfur renseset med al-klud eller allerede anvendte papirstykker.

Borddækningen gik hurtigere end normalt, og familien nævnte i sin rapport også, at der ikke var støj fra klirren af glas og porcelænsskramlen.

Hver af familiens medlemmer var udrustet med en husholdningsrulle. Den må have virket indbydende på hjælpsomheden, for aldrig før havde man tørret så godt op

efter sig, og aldrig før havde vaskekummen været så flot efter hver afbenyttelse. Det var jo så nemt at gøre rent med papirhåndklædet, inden det gik i badeværelsets papirkurv.

Sjovt men dyrt * Familien var enige om, at det havde været et sjovt eksperiment. Men det var for dyrt at fortsætte. Alligevel ville denne forsøgsfamilie fremover bruge *mere* papir, især i køkkenet og som gæste-håndklæder i badeværelset. Flere papirservietter ville også fremtidig blive brugt ligesom paptallerkener og -bægre. De sidste vil ikke mindst blive anvendt, når børn og unge er gæster i huset.

Der sker stadig noget nyt på papirfronten. Der skal stadig tages stilling til, om det nye nu er noget for os. *Allt i hemmets* lille undersøgelse er ganske uvidenskabelig og ikke særlig præcis, men den er sjov, og den sætter tanker igang. Man får lyst til at spekulere over, hvor meget papir, man vil leve med.

filetter. De er helt fri for ben, lige til at lægge på brødet. Røget torskalever er billig, sundt pålæg og smager ikke det fjerneste af levertran. Men der skal pynt på: dild, peber-
ringe eller en citronskive, og der skal dryppes med citron. Alle de gode, friske flødeoste: kommenost, rygeost, knapost, flødeost er fine
ting, pyntet med f. eks. udblødte abrikoser, purløg, dild eller pebering. Rå champignons
i skiver smager også godt til forskelligt pålæg.

Der er flere ideer at hente i husholdnings-
rådets pjese om *Madpakken* (nr. 1, 1966). Den
fås, når man indsender 55 øre i frimærker,
foruden en frankeret og adresseret svarkuvert
til Statens Husholdningsråd, Amagerfælledvej
56, København S.

Groft rugbrød eller fuldkornsbrød er godt
for fordøjelsen og giver tænderne noget at be-
stille. Smør og margarine er ernæringsmæssigt
lige godt. Under pålæg kan kun de færreste
smage forskel. Kun er ost lidt følsom for mar-
garine, og det skal man nok tage hensyn til.
Her er så, hvad Karen Kok har lagt på de

elleve stykker. Vi går med urviserne rundt fra
mælkepakningen og har så: Danefrost lever-
postej med rå champignons og karse * ægge-
skiver med rød peber * Danefrost røget silde-
filet med purløg * æbleskiver med rosiner *
røget torskalever med rød peber på salat-
blad * torskeroen med citron og dild * reven
gulerod smagt til med citron og sukker på
salatblad * flødeost med udblødte, letkogte
abrikoser * nye kartofler med grøn peber *
ostebjælke og to stykker sammenlagt * agurk
og to stykker sammenlagt.

De får aldrig for lidt plads til hverken køl eller frost med MULTI-LINE

(de eneste køle- og fryseskabe, der indbyrdes kan sammensættes til enhver
kombination af køle- og frostoplads.

Kik ind til GRAM-forhandleren. Forlang den nye farve-
brochure - og få det store overblik over MULTI-LINE!

DER KAN VÆRE MANGE KILO I ET

GRAM
BRØDRENE GRAM A/S · VOJENS

Samvirke 40. årgang

Chefredaktør: EGGERT NIELSEN, ansvarshavende. Medarbejdere: Bodil M. Begtrup og Kaj Christiansen. Otto Riis, redaktionschef.
Redaktionens adresse: Roskildevej 65, Albertslund, telf.: 64 88 11, udenbys: (01) 64 88 66. Udgiver: Fællesforeningen for Danmarks
Brugsforeninger. Tryk: Egmont H. Petersen, Gutenberghus. Samvirke påtager sig intet ansvar for manuskripter, fotografier og tegninger,
der uopfordret indsendes.

CIRKEL KAFFE i smag med tiden

Vælg Cirkel kaffe, så ved De, hvorfor 1 million danske kaffekendere aldrig drikker andet! Cirkel kaffe er datomærket, så De altid kan kontrollere friskheden. Fås i 4 forskellige konstante topkvaliteter: Luxus Cirkel i vac-dåse samt Blå, Hvid og Rød Cirkel. Der er nettovægt i poser og dåser, så De får kaffe for alle pengene!

HB

& BRUGSEN